

Svenska tidningar debatterar droger

Innehåll

Inledning	3
Material och metod.....	3
Teori och tidigare forskning	4
Disposition	7
RFSL.....	7
Mediedebatten kring broschyren.....	9
Historiskt perspektiv.....	11
Drogen som gemenskap	13
Alkohol som självklarhet	17
Det kollektiva minnet	18
Den statistiska verkligheten.....	19
Den restriktiva hållningen	22
Den svenska modellens godhet	25
Debatten blir övernationell.....	28
Den ratade forskningen	30
Vetenskaplig syn på debatten	34
Knark som medicin	36
Sammanfattning och avslutande diskussion	38
Litteratur och källor	42

Inledning

I min barndoms svenska småstad fanns det knarkare. Jag såg dem aldrig men jag visste att de fanns. I hagen där fåren gick såg jag en gång en spruta, tankarna gick genast till zigenarna som sades hålla till i hagen men som jag heller aldrig såg. I Dublin delade jag longterm-stay-rummet på vandrarhemmet med fyra italienska killar som rökte marijuana i sängen. De visade sig vara harmlösa killar med dålig engelska. Knark har framställts för mig som något livsfarligt och knarkare som farligt kriminella människor.

Droger är ett område där så gott som alla har en åsikt oavsett erfarenhet. Det har skapats en jätteindustri av knarkarstereotyper och den narkotikarelaterade verkligheten, allt från spelfilmer, böcker och tidningar till dokumentärer och reseprogram. Jag har intresserat mig för den ”knarksanning” som medierna skildrar. En stor del av vårt vetande utgörs av kunskaper vi tagit till oss via media och vi ser dessa som sanningar om verkligheten. Tidningen och tv är referensramar vi använder oss av i vår sociala interaktion med andra människor.

Jag har länge förundrats över den åtskillnad många svenskar gör mellan alkohol och droger. Det verkar för mig som att svenskar kan supa sig dyngrika flera gånger i veckan (jfr studentkulturen) utan att de för den sakens skull anses vara sämre människor eller vara på väg utför. Från Tyskland och Danmark fraktar svenskarna alkohol i överfyllda släp som aldrig förr. Bussresor och kryssningar till Fredrikshamn är trevliga sällskapsresor där det tycks handla om hur många backar man kan lasta på sin medhavda kärra innan hjulen viker sig. Dessa människor är det aldrig någon som tittar snett på. Varför denna skillnad i värderingar? När arbetet med uppsatsen började under hösten 2002 fick jag höra om en mediedebatt där man upprört debatterade en informationsbroschyr om droger som RFSL producerat. Broschyren hette *Hur du överlever utelivet. RFSL om alkohol, droger och sex*. I debatten beskrevs informationen som drogpropaganda. Detta gjorde mig nyfiken, vad var det som sades i broschyren som ansågs drogliberalt? Eftersom RFSL-debatten var tydligt avgränsad kom den att utgöra en utgångspunkt för belysandet av den övergripande narkotikadebatt som förs i medierna.

Material och metod

Utöver broschyren består mitt material av artiklar som jag hämtat från databaserna *Presstext* och *Mediearkivet*. Förutom RFSL var mina sökord droger, narkotika och knark. Jag har försökt

finna artiklar där alla tre orden förekommer, och alltså valt att inte koncentrera mig på endast narkotika. Jag delade sedan in materialet i tre sakområden, vetenskapliga, politiska och kulturella/sociala. Efterhand har jag sorterat bort exempelvis skandalartiklar och artiklar som rör kändisar. Eftersom jag anser att deras främsta syfte inte varit en del av den övergripande drogdebatten, utan handlat om att skapa rubriker, uppseendeväckande löpsedlar och sälja lösnummer. Samtidigt kan man som Åsa Kroon i *Debattens dynamik*, se dessa skandalartiklar som ett sätt att stärka den rådande samhällsliga ordningen och dess moral, normer och det kollektivt accepterade (Kroon 2001:23). I slutänden har jag haft ett trettiotal artiklar som spritt sig över stora delar av det samhällsliga området. Jag har valt att använda mig av främst debattartiklar, krönikor, ledare och reportage. Detta gäller dock inte debatten som följde på RFSL:s broschyr, där jag tagit med allt som jag kunde finna om broschyren. Mina valda artiklar är alla från 2002 eftersom det var då föreliggande uppsatsarbete påbörjades. Materialet sträcker sig över hela året och är alltså inte en kort eller väl avgränsad debatt med fåtal aktörer.

Jag har valt att använda mig av många citat då jag också anser att den ton som finns i narkotikadebatten tydligast framkommer på detta sätt. I uppsatsen gör jag inte någon åtskillnad eller analys av begreppen knark, droger och narkotika, även om jag inser att de tre orden innehåller skilda värdeladdningar. Jag har heller inte tagit någon hänsyn till om artiklarna är publicerade i en dagstidning eller kvällstidning eller vilken politisk färg tidningarna har. Troligtvis har detta en betydelse för hur artiklarna är skrivna och formulerade, då det ofta är stor skillnad på dags- och kvällstidningar i ekonomi och distributionssätt men sannolikt också i trovärdighet.

Det övergripande syftet med uppsatsen är att belysa den debatt om narkotika som förs i medierna. Jag vill försöka skildra och lyfta fram vilka attityder kring narkotika som speglas i mediedebatten. Jag vill också försöka se hur detta i sin tur kan belysa det svenska samhällets förstådda relation till fenomenet narkotika och det problem det anses utgöra. Därför är frågorna jag försöker svara på: Hur ser den mediala narkotikadebatten ut? Hur kommer inställningen till narkotika till uttryck i mediedebatten? Vilka får komma till tals och vad säger de? Vilket språk används? Vilka möjliga attityder, värderingar och samhällsideal speglas?

Teori och tidigare forskning

Michel Foucault framställs ofta som diskursens fader. I hans text *Diskursens ordning* blir diskurs till något övernaturligt och mäktigt, ständigt flyende och flytande. Foucault visar bl.a. hur diskursiva ”utestängningsprocedurer” (Foucault 1971:7) i samhället opererar och nämner en av dessa som motsättningen mellan det sanna och det falska. Foucault ser sanningen som en

diskursiv konstruktion (Foucault 1971:11). Detta försöker jag använda mig av i uppsatsen för att se hur det som anses vara sanningen om narkotika återspeglas i narkotikadebatten.

Grunden till min förståelse av diskurs är hämtad ur Marianne Winther Jørgensen & Lousie Phillips *Diskursanalys som teori och metod*. Diskurs uppfattas generellt vara ”en idé om att språket är strukturerat i olika mönster som våra utsagor följer när vi agerar inom olika sociala domäner” (Winther Jørgensen & Phillips 2000:7). En diskurs ses som ett bestämt sätt att tala om och förstå världen. Diskurs bygger på en socialkonstruktionistisk grund och några av de generella antaganden som finns däri. Författarna visar hur diskursen bygger på en kritisk inställning till självklar kunskap. De menar att vår kunskap om världen inte kan betraktas som en objektiv sanning eftersom vi är historiskt och kulturellt betingade varelser vilket alltid präglar vår förståelse av den. Vidare säger de att kunskap åstadkoms i social interaktion och att vårt sätt att uppfatta världen upprätthålls genom sociala processer. Diskurs handlar således till stor del om språket och författarna menar att det är genom språket som vi skapar representationer av verkligheten (Winther Jørgensen & Phillips 2000:11ff). Detta är också min utgångspunkt i uppsatsarbetet. Winther Jørgensen & Phillips påpekar vidare att diskursen är dubbelverkande, den påverkar handling och tal men påverkas och förändras också av desamma (jfr Winther Jørgensen & Phillips 2000:67).

Malin Ideland beskriver i sin avhandling *Dagens gennyheter* diskurs som ”spelregler som organiserar vad som är möjligt att säga och göra i ett visst historiskt skede.” (Ideland 2002:26). Hon menar att diskurser innefattar människors föreställningar om tillvaron och att de ständigt reproduceras i tankar, berättande och handlande (Ideland 2002:26). Ideland har använt sig av begreppet diskursordning. En diskursordning är exempelvis journalistiken och i hennes fall genetiken (Ideland 2002:29). Winther Jørgensen & Phillips beskriver begreppet som betecknande en grupp diskurser som verkar inom samma sociala område och konkurrerar om att få ge det innehåll (Winther Jørgensen & Phillips 2000:64f). Utifrån detta väljer jag att kalla narkotikadebatten en diskursordning inom vilken jag identifierat främst tre diskurser: den politiskt restriktiva, den vetenskapliga och den liberala diskursen.

Åsa Kroons avhandling *Debattens dynamik* är den litteratur som främst påverkat mitt arbete med uppsatsen. Det är från denna som jag hämtat mitt sätt att se på mediematerialet om narkotika som en övergripande debatt. Begreppet mediedebatt menar Kroon kan användas för att generellt beteckna en offentlig debatt kring olika frågor där alla medietexter ingår (Kroon 2001:14). Vidare kan en mediedebatt förstås utifrån att den tar upp frågor och ämnen som det redan existerar kunskap om, vilken förvärvats genom tidigare diskussioner i andra sammanhang (Kroon 2001:50). Kroons avhandling syftar till att se hur man i debatterna skapar

och reproducerar bilder, myter och berättelser, och hur dessa sedan tas som mer eller mindre givna sanningar om verkligheten (Kroon2001:15). Detta har jag tagit till mig och använt som en grundläggande tanke i min uppsats. Även Kroon har använt sig av diskurs och menar att diskurser kan vara både enskilda texter i en kontext och kedjor av texter. Hon menar att en textkedja är en diskurs då den består av en uppsättning texter med en intern relation där det fokuseras på ett speciellt ämne i medierna över tid. Jag har tagit intryck av Kroons perspektiv på diskurs som textkedjor och ser mitt material som en sådan (Kroon 2001:50).

Nämnda författare beskriver alla tre metaforer som ett verktyg för att tolka texten. Enligt Ideland använder sig journalistiken av metaforer för att göra genetisk vetenskap till mer hanterbar vardagskunskap, och att metaforer ofta används i syfte att åskådliggöra något abstrakt. Vidare påpekar hon att man genom metaforen kan se vilka associationer det inbjuds till och vilka metaforer som strukturerar debatten (Ideland 2002:32f). Jag använder mig av metaforer för att se vilka attityder och associationer som finns inbäddade i sättet att tala om narkotika.

Winther Jørgensen & Phillips säger att målet med en kritisk diskursanalys är att klarlägga sambanden mellan språkbruket och de sociala praktikerna (Winther Jørgensen & Phillips 2000:76). Detta har jag valt att inte genomföra konsekvent utan snarare försöka lyfta fram de möjliga tolkningarna och attityderna gentemot narkotika som jag anser att narkotikadebatten speglar (jfr Kroon 2001:39). Min förståelse av diskurs är främst som något text- och talbundet.

Antropologen Eva-Malin Antoniussons avhandling *Överdosisens antropologi* handlar främst om vad som kallas för ett ”tyngre” missbruk, d.v.s. ett missbruk som kretsar kring droger som injiceras, sniffas eller röks (i detta fall är det då alltså inte cannabis som menas). Mitt material tycks behandla narkotikafrågan främst ur de ”lätta” (cannabis) drogernas perspektiv, men Antoniussons avhandling ger en bakgrund och djupare förståelse till narkotikaproblemet så som det uttryckts i medierna. Avhandlingen bjuder även på möjligheter att jämföra *utifrån-* och *inifrån*perspektiven på narkotikaproblemet.

Då jag uppfattar det som att synen på narkotika idag tar sig uttryck i form av ett samhällshot har jag använt mig av sociologen Ulrich Becks *Risksamhället* för att kunna belysa denna aspekt. Beck diskuterar hur risker förläggs till framtiden, och blir överhängande hot som det för vetenskapen och politiken idag gäller att förebygga.

För att belysa hur förnuft, rationalitet och moral uppfattas som grundläggande värden i det svenska samhället har jag bl.a. använt mig av de resonemang som David Gaunt och Orvar Löfgren för i boken *Myter om svensken*.

Disposition

Inledningsvis beskriver jag Riksförbundet För Sexuellt Likaberättigandes (RFSL) broschyr *Hur du överlever utelivet* och den mediedebatt som följde på denna.

I *Historiskt perspektiv* presenterar jag en bakgrund till hur begreppen förnuft, rationalitet och moral återfinns som grundstruktur i det svenska kulturmönstret. Och hur den svenska tilliten till kunskap växt fram och påverkat vår förståelse av information.

Därefter diskuterar jag i *Drogen som gemenskap*, hur man i den övergripande mediala narkotikadebatten använder sig av föreställningen om narkotikabrukare som en grupp. I kapitlet diskuteras också hur det i debatten görs jämförelser med alkoholen och ett kollektivt minne.

Kapitlet, *Den statistiska verkligheten*, berör kort hur man i debatten genom att använda sig av statistik försöker beskriva drogsituationen i dagens Sverige.

I *Den restriktiva hållningen* diskuterar jag hur den restriktiva narkotikapolitik som Sverige för speglas i debatten. Här diskuteras vad som i debatten anses vara den liberala respektive den restriktiva sidan och det utrymme dessa får. Dessutom talar jag om föreställningen av den svenska modellens inneboende godhet, och hur denna färgar den politiska bekämpningen av narkotikaproblemet. I kapitlet diskuterar jag även hur den svenska restriktiva politiken tar sig i uttryck när den ingår i en övernationell narkotikadebatt.

Det sista kapitlet, *Den ratade forskningen*, handlar om hur den vetenskapliga diskursen förhåller sig till den restriktiva politiken och en politisk korrekthet. Här skriver jag om hur relationen mellan politiken och den vetenskapliga forskningen uppfattas av forskarna. I kapitlet diskuterar jag även forskarnas inställning till narkotikadebatten. Jag behandlar också kort hur den medicinska aspekten av möjligheterna kring narkotika förs i debatten.

RFSL

I avhandlingen *Överdosis antropologi* förklarar Eva-Malin Antoniusson att en grundsten i den svenska narkotikalagstiftningen är ”prevention genom information” (Antoniusson 2003:78). RFSL:s broschyr som producerades som information om drogbruk, blir dock i den påföljande debatten karaktäriserad som drogliberal. Enligt RFSL:s mediekontakt Sören Andersson är broschyrens målgrupp vuxna eller unga vuxna som använder sig av droger. Broschyren distribuerades på bl.a. videoklubbar och platser där det förekommer alkohol och droger (privat e-mail).

Broschyrens framsida täcks av en bild på en ung kille i 20-års åldern med solglasögon uppskjutna i pannan. Den inleds med en text om alkohol och droger i relation till mötesplatser. Varje drog får en sida med samma upplägg, det är en lättöverskådlig, luftig text där namnet på drogen står överst som rubrik i stora bokstäver. På varje sida och för varje drog finns en infälld textruta med varningar och råd i stora bokstäver. Mitt i broschyren bryts upplägget av en informationstext. I punktform förmedlas ”saker att tänka på” angående droger, dess användande och konsekvenser. Slutligen kommer en informationssida med telefonnummer till olika institutioner och organisationer. Den allra sista sidan i broschyren innehåller ytterligare en informationstext i punktform under rubriken ”Säkrare sex”. Broschyren innehåller endast fyra bilder, alla av unga män. Männens ansiktsuttryck på bilderna speglar allvar och en sorts eftertänksamhet, en ser lätt nonchalant och spanande ut och en annan blåser med ett lättsamt uttryck såpbubblor.

Innehållsmässigt upplevs broschyren som en varnande informationstext. Den ger ett intryck av saklighet, framställningen upplevs som *ärlig* utan några tydliga moralkakor eller värderingar inbäddade. Moralen finns dock, inte bara på sidorna där de olika drogerna beskrivs utan också bland texterna som är mindre specifika. Tidigt i broschyren finns frasen: ”Att ’skylla på fylla’ oavsett slag är ingen ursäkt.”. Frasen som indirekt får betydelsen att du faktiskt ansvarar för dig själv och dina handlingar genomsyrar resten av den information som ges. Drogsidorna behandlar övergripande hur drogen ser ut: om det är tabletter, pulver eller ”slarvig tobak”, och hur den kan intas. Vidare ger texten kort information om hur drogen medicinskt verkar och vad som sker i kroppen. Stor vikt läggs på hur drogen kan upplevas av individen, vilka känslor som kan uppstå, exempelvis känslor av empati, självsäkerhet eller välbefinnande men också aggressivitet och paranoia. Broschyren omtalar för varje drog hur den kan påverka sexuellt, både det fysiskt sexuella som orgasm och könsorgan och det mer psykiskt sensuella. Broschyren kopplar alltså (vilket kanske är det naturliga för RFSL som organisation) fenomenet droger till sexuallivet. I varje text kommer ett stycke där biverkningar kort behandlas. Det handlar även där om drogens påverkan på både yttre och inre, som exempel på yttre biverkningar ges olycksfallsskador och ett aggressivt beteende, mestadels beskrivs den påverkan som drogen har på individens inre känsloliv, exempelvis psykoser och depressioner. Rutan med varning och råd är dock mer konkret, vad du bör och inte bör göra och hur du kan handskas med drogen. Först kommer varningen som oftast handlar om vad man *inte* ska göra, t.ex. blanda med alkohol eller andra preparat. Råden är påtagliga, vad du bör tänka på och hur du kan göra för att må bättre innan, under och efter *ruset*, exempelvis drick vatten, låt kroppen vila, välj en trygg miljö och uppmärksamma doseringar.

Informationssidorna i mitten av broschyren behandlar kort saker kring droger. De är generella och enkla och kan upplevas som ”sanningar” i kortform om beroende och konsekvenser, som att man ska vara uppmärksam på sina känslor, sin omgivning och eventuella varningstecken på problem. Det handlar om generell information från olika sociala områden, bl.a. ur medicinska, psykiska, ekonomiska och juridiska synpunkter. Man talar t.ex. om att det i Sverige inte finns ett *bruk* av droger utan att allt ses som ett olagligt *missbruk*.

Mediedebatten kring broschyren

Den debatt som följde RFSL:s broschyr var kort men intensiv och ägde rum under sex dagar tidigt i december 2002. Det är intressant att kritiken och den mediala debatten utspelar sig just då eftersom broschyren kom ut under sommaren 2001. Vad som fått debatten och reaktionerna att dröja arton månader framgår varken av artiklarna eller RFSL:s bemötande av kritiken.

Reaktionerna som återspeglas i mediedebatten kring RFSL:s broschyr är främst att den uppfattas som drogliberal. Tydligast är det hur olika föreningar som arbetar mot narkotika upprörs av innehållet. SIMON, Sveriges invandrare mot narkotika, hävdar att den är till hundra procent drogliberal och att distributionen av den genast borde stoppas (Aftonbladet 021130). Den viktigaste grundkritiken till att broschyren anses som liberal och de upprörda reaktionerna kring den är att informationen uppfattas som givandes tips och råd om hur man kan knarka. Därmed kritiseras RFSL för att ha gett ut drogpropaganda genom en broschyr som inte tydligt nog tar avstånd från droger.

Antoniussen framför att det finns en önskan bland brukare och anhöriga om mer användarvänlig information med konkreta tips och råd avsedd för att öka brukarnas säkerhet, d.v.s. information inte olik den som RFSL presenterar. Men det är ofta som intresseorganisationer motsätter sig detta då de anser att användarvänlig information innehar en potential att ge legitimitet och uppmuntran åt missbruket; de förespråkar hellre abstinens än skadereducering (Antoniussen 2003:206). Att så är fallet även bland de intresseorganisationer mot narkotika som finns i Sverige blir tydligt i debatten. Insändare talar om hur broschyren används i legaliseringspropagandan och hur den undergräver förtroendet för RFSL (DN 021206). När artiklarna talar om vilka råd som går att läsa i broschyren väljer de att citera en och samma fras om LSD: ”Det är alltid stor skillnad mellan en stark och en svag dos, en mindre är alltid att föredra. Välj en trygg miljö.” En skribent menar att trots att broschyren på ett korrekt sätt informerar om drogers konsekvenser så rekommenderar den ett försiktigt narkotikabruk, och eftersom droger är olagliga uppmanar RFSL då genom informationen till narkotikabrott (DN 021206). SIMON säger att syftet med broschyren kanske varit gott men att

budskapet gått om intet eftersom det i broschyren finns flera råd om hur droger ska användas. Vidare tycker de att broschyren förmedlar falsk information till unga, då informationen ger fel signaler angående drogbruk. Föräldraföreningen mot narkotika, FMN, trycker starkt på att information om droger ska varna, inte ge råd. De menar att broschyren uttrycker en dubbelmoral eftersom preparaten är olagliga (DN 021130). Det är intressant att kritiken är av sådant slag då broschyrens målgrupp är unga vuxna som brukar droger och inte tänkt som information till skolungdom. Antoniusson har uppmärksammat att det dock finns internetsidor med information som ger konkreta råd riktat mot missbrukare. Hon påpekar att i en jämförelse med Nederländernas sätt att handskas med narkotikaproblemet, framgår att deras information och rådgivningssystem sätter brukarna i centrum på ett sätt som inte förekommer i Sverige. Dessutom menar hon att det bland svensk narkomanvårds-personal finns en mer återhållsam inställning till att sprida användarvänligt material (Antoniusson 2003:205f).

Olika talesmän för folkhälsoinstitutet tar åt sig av mediedebatten och säger att man måste ha en ordentlig diskussion med RFSL om informationen. ”Vi ska inte använda statliga medel för att tala om hur folk ska knarka [...]”(SvD 021201). Andra röster från institutet påtalar att de inte har någon övervakning av information från RFSL och därför inte haft någon påverkan på materialet, men menar att om det visar sig olämpligt så kanske man får se över bidragsgivningen (DN 021130 m.fl.). Till sist framkommer att generaldirektören för folkhälsoinstitutet anser att vissa formuleringar i broschyren varit olyckliga (SvD 021201).

I kritiken finns dock ett erkännande av att broschyren på ett riktigt sätt informerar om skadeverkningar i samband med bruk av droger (DN 021206). Återkommande i artiklarna om broschyren och RFSL är att man skriver ”I en broschyr avråder man visserligen från droger men [...]” (Aftonbladet 021130). Dock uttrycks det också kritik mot själva kritiken kring broschyren. I en insändare menar man att det inte kan anses vara drogliberalt att mana folk till försiktighet och att det är detta som RFSL:s information gör snarare än att ge tips om hur man kan knarka (SvD 021203).

I RFSL:s mötande av kritiken påpekar Sören Andersson att de i broschyren är tydliga i sitt avståndstagande men att organisationen inte blundar för verkligheten. Han menar att informationen främst handlar om organisationens preventionsarbete mot hiv, inte om att vara drogliberal eller att ge tips till nyfikna. Han påpekar att det är svårt att tala om droger eftersom det utmanar en rådande norm om vad som anses politiskt korrekt inom ämnet. För att effektivast nå ut till målgruppen går det inte att lägga värderingar i människors beteenden och att den information de valt att göra därför inte heller handlar om rätt eller fel. Broschyren är enligt RFSL ett led i det folkhälsoarbete de utför, det handlar om att förebygga och reducera

skador för att främja hälsa utifrån den verklighet som faktiskt råder inte en som samhället vill se. Andersson anser inte att broschyren uppmanar till bruk av droger utan uppvisar om det (Aftonbladet 021205). Som RFSL själva uppfattar sin broschyr handlar den tvärtemot vad kritikerna tycker om att försöka slå hål på myten om att droger inte är så farliga (GP 021201).

Debatten handlar om olika tolkningar av de formuleringar som finns att läsa i broschyren och detta gör att den upplevs som omoralisk. Information om narkotika anses bör följa vissa former, den ska tydligt varna och förespråka avståndstagande.

Historiskt perspektiv

Djupt rotad i den svenska kulturen ligger föreställningarna om den rationelle och förnuftige svensken. Fraser så som ”det är ju sunt förnuft!” är sådant vi använder oss av i det vardagliga. Vi är ”landet lagom” med ordning och reda och var sak på sin plats. I droganvändandet finns det enligt svenskt tankemönster inte något rationellt eller förnuftigt. Antoniusson skriver att då droger är intimt förknippade med begär snarare än förnuft skapar detta problem för det moderna samhället. Detta vill se sina medborgare göra rationella livsval för framtiden istället för att sätta nuet i fokus (Antoniusson 2003:71). Ett sätt att belysa mediedebatten om narkotika är att åskådliggöra hur betydelsefull strävan efter rationalitet och effektivitet varit i det svenska samhällsbyggandet. Genom att beskriva hur grundläggande tanken om kunskap och information kommit att bli, ges en större förståelse av idén bakom narkotikalagstiftningens ”prevention genom information”.

Att vara rationell uppfattas som ett handlande utifrån saklighet och fakta utan att väva in känslouttryck. Enligt Åke Daun i boken *Svensk mentalitet* har rationaliteten stärkts och utvecklats genom det offentliga samhällets framväxt där samhällslivet starkt påverkats av experter (Daun 1998:156). Expertiseringen har fått genomslag även i den privata sfären. Utifrån rationalitet och förnuft väljer man ogärna att uttala sig utan att ha kunskap i frågan (Daun 1998:158). Vidare menar Daun att mycket utav det rationella tänkande som präglar svenskarna hänger samman med att den socialdemokratiska regeringen under lång tid suttit vid makten med en ideologi som starkt färgat samhällsbygget. Han beskriver hur tanken om centrala myndigheters beslutsfattande ska garantera rättvisa och jämlika levnadsförhållanden. Författaren menar att detta mynnat ut i en svensk ”planeringsfilosofi”, där tron på förnuftet skapar de bästa samhällsförhållandena för sina medborgare (Daun 1998:157).

Folkfostran handlade om att upplysa folket, att informera om det rätta, hur man borde handla, tänka och leva. Begreppet är starkast förknippat med folkhemmet och den uppsjö av

statligt kontrollerade myndigheter och offentliga institutioner som då uppkom. Staten satte fokus på individen och det blev den nya medelklassens tankar och värderingar som kom att utgöra den medborgerliga normaliteten i det nya samhället (Gaunt&Löfgren 1984:58). I boken *Att lägga livet tillrätta* påpekar Yvonne Hirdman att ”Bakom demokratin som det utsagda, yttersta målet, stod effektiviteten som det utsagda, ändå högre målet. För att människor skulle bli effektiva krävdes fostran.” (Hirdman 1990:212). Orvar Löfgren beskriver i *Myter om svensken* hur folket skulle fostras till ett kunnigt sådant. Myndigheter så som mödravårdscentraler och socialförvaltningar växte upp ur attityden att det fanns ett bästa sätt att fostra barn, laga mat, älska o.s.v. (Gaunt&Löfgren 1984:58, Hirdman 1990:225). De statliga institutioner som följde med folkhemsbyggandet gav upphov till skapandet av ett expertsamhälle där kunniga bedrev fostran från sjukhus och skolor. Resultatet var en kunskapspridning uppifrån och ned, något Löfgren kallar för en ”borde-måste-skulle-kultur” (Gaunt&Löfgren 1984:58). En stark tilltro till kunskapens makt byggdes upp. Kunskap blev något neutralt och oproblematiskt som ingen kunde få för mycket av (Gaunt&Löfgren 1984:59).

Många av de självklara och grundläggande föreställningar om sätt att leva som vi lever med i dag vilar på en grund från borgerlighetens värderingar och ideal. Enligt Löfgren är önskan och föreställningen om det viktiga i att förverkliga sig själv ett sådant exempel. Tanken härstammar från borgerskapets ideal om att organisera och planera vardagen, och från predikningar om att göra något av sig själv och sitt liv. I borgerskapets ögon gjorde folk för lite. De kastade bort sina liv och slösade bort dyrbara resurser av tid och pengar (Gaunt&Löfgren 1984:59). Viktiga grundstenar i borgerlighetens värderingar var förmågan till självdisciplin och självkontroll, det handlade om att kunna agera med moderation och lagomhet (Gaunt&Löfgren 1984:37).

Genom droganvändning, påpekas det i den övergripande debatten, förlorar människor sin effektivitet och kapacitet att ta hand om sig själva. De förbud och värderingar som skapats genom tiderna har för oss idag blivit självklarheter och grundläggande strukturer i sådan utsträckning att vi inte längre uppfattar dem som förbud. I ljuset av allt detta ses den kaotiska narkotikan som ett hot mot rationalitet och förnuft.

Drogen som gemenskap

Som tidigare nämnts heter det i Sverige att det inte finns något bruk av narkotika, bara missbruk. Att så inte är fallet blir genom debatten tydligt. I artiklarna talas det om två grupper bland alla som använder narkotika, rekreationskonsumenter och problematiska konsumenter. De förra är de som använder narkotika sporadiskt någon gång då och då, d.v.s. ”att människor utan större sociala problem emellanåt tar narkotika i liknande syften som många svenskar dricker alkohol. De vill koppla av, våga ta kontakt med det motsatta könet, visa känslor mm.” (Svd 021018). RFSL:s broschyr utgår från att många tar droger då de vill kunna släppa på olika hämningar.

Drogbruket blir ett slags intresse. Drogbruket skapar gemenskap, precis som fotboll. [...] Det menar Malin Hedin som skrivit en roman om tonårsliv och droger. [...] Ungdomarna söker sig fram i en osäker tonårstillvaro där gemenskapen i gänget betyder allt och där deras gemensamma nämnare är att festa, dricka sig fulla och använda droger. [...] Likadant är det i verkligheten, menar Malin Hedin. [...] Droger är verklighetsflykt. Det behöver inte vara från någon problematisk tillvaro, utan från en tråkig tillvaro. [...] Det ligger också en tjsning i att drogbruket är olagligt och farligt. (DN 020830)

När vissa i debatten beskriver narkotikaanvändare blir det tydligt att droger uppfattas skapa gemenskap. Att droger ur någon synpunkt gör det är högst sannolikt, då de flesta subkulturer har en tendens att föra människor, inte bara ungdomar samman. Men det är sällan som användarna är en homogen grupp. Subkulturer, menar Antoniusson, formas när människor grupperar sig och överskrider allmängiltiga anständighetsnormer och ideal. Överskridningen blir, säger hon, en central del av livsstilen. Vidare förklarar hon att subkulturer utmärks av kulturella föreställningar och värderingar som står i kontrast till de allmänna. Ett narkotikarelaterat exempel på detta är att det inom gruppen finns riktlinjer för attityder mot drogmotståndare och myndighetspersoner (Antoniusson 2003:62). I detta arbete uppfattas narkotikans subkultur inte nödvändigtvis behöva stå i kontrast med det allmänna. Här anses att det finns en ”enklare” sida av subkulturen. Denna är främst en språklig sådan, där det utvecklats slangord och termer som endast har en narkotikarelaterad betydelse och som endast används och förstås av dem som rör sig i kulturen (jfr Antoniusson 2003:66f). Det problematiska med att göra drogbrukare till en homogen grupp och droger som gemenskapsskapare blir tydligt i Antoniussons intervju-material. Hon visar att det finns stora skiftningar inom den bredare ”gemenskapen”, och att brukare av olika droger har en egen hierarki inom den stora gruppen där de urskiljer varandras narkomanidentiteter utifrån vilken

drog som används. Författaren beskriver hur dessa grupper, ofta identifierar sig som varandras motsatser och dessutom har vissa negativa förförståelser av hur en annan drogidentitets beteende är (Antoniussen 2003:72). Utifrån mitt material av den svenska mediedebatten finns det inte något spår av hur narkomangemenskaper uppfattas från insidan. Detta tyder på att narkomaner sällan eller aldrig får utrymme i mediedebatten. Ytterligare en anledning till att se problematiskt på antagandet om att droger skapar gemenskap, åtminstone i det svenska fallet, är att allt som har med narkotika att göra är kriminellt. Därför är det troligtvis så att många som brukar narkotika drar sig för att "bjuda in" främmande människor, eller att tala öppet om det inför människor man inte känner då man inte vet vad reaktionen kommer att bli. Man utgår dessutom ifrån att den stora majoriteten har en avståndstagande inställning till narkotika och bruket av det (jfr Antoniussen 2003:71). Därav är subkulturen kring narkotika sannolikt ganska stängd och sprids troligtvis i Sverige mycket långsamt.

- För dem som håller på blir drogandet en gemenskap. Man är lite diffust emot något, som polisen och de vuxnas värderingar, gruppen blir sammansvetsad, säger Malin Hedin. Hon jämför med unga människor som dras till nazismen.
- Det är samma fenomen, man får en grupptillhörighet. Och är det något man längtar och letar efter som tonåring är det gemenskap och trygghet bland kompisarna. Festandet och drogandet blir ett slags intresse, precis som fotboll kan vara ett intresse, en gemensam nämnare. (DN 020830)

Också ovanstående citat ger bilden av att ungdomar söker sig till droger för den förväntade gemenskapens skull. Det kan argumenteras att ungdomar främst söker gemenskapen och att denna kan komma att kretsa kring droger. Som Antoniussen beskriver det är steget till den större narkotikarelaterade gemenskapen mer komplicerad. Där tycks den gemensamma nämnaren vara att man redan internaliserats i den existerande subkulturen och känner de kulturella koder som skapar gemenskapen. Hon ser de kulturella koderna som kunskap om olika ritualer, bl.a. kring skaffandet av narkotika och förberedelserna för intaget (Antoniussen 2003:65). Som nämnts handlar *Överdosis antropologi* främst om missbrukare av tyngre droger, d.v.s. problematiska konsumenter. När det gäller den rekreationella gruppen förefaller synsättet med ritualer inte vara lika aktuellt eller giltigt, då dessa, som de framställs i debatten, oftast antas vara brukare av den "lätta" drogen cannabis. Här handlar kännedomen om de kulturella koderna troligen främst om att behärska jargongen och känna till de genomsnittliga priserna per gram.

I debatten talas det ofta *om* ungdomar och narkotika snarare än *med* dem. Nedan är två avvikande exempel där ungdomar får komma till tals. Tanken på droger som gemenskapsskapande tycks inte vara prioriterat i deras berättelser. Här rör det sig mer om upplevelsen och den potential till avslappning som droger innehar.

Knarket i skolorna: "Man glömmet alla problem". De går på högstadiet i Kalmar och har i över ett års tid rökt hasch minst tre gånger i veckan. Droger är billigt och lättillgängligt. [...]. När DN träffar dem i en park röker de världsvant röda Marlboro och berättar mellan djupa bloss om sitt förhållande till droger.

– Ganska länge så rökte jag hasch i alla fall tre gånger i veckan, det berodde helt på hur mycket pengar jag kunde få tag på, säger Peter. [...] Det är soft att röka på. Känslan man får av att röka hasch och lyssna på musik är så skön, man glömmet alla problem och allt som är jobbigt. (DN 020328)

Ovanstående citat är kanske främst utifrån ungdomar tillhörande den rekreationella gruppen om nu ungdomar tillåts ingå i denna. Ofta får de ungdomar som hörs i debatten tillsynes utgöra skrämmande exempel på hur illa det kan gå.

Knarket sprids på skolorna. Sven blev missbrukare när han gick i sjuan.

Sven är 18 år och skulle ta studenten nu i maj. Men när han avslöjades som knarkare blev han utslängd från skolan. [...]

– Knarket finns på alla gymnasieskolor, säger Sven. [...]

– Och andra gången jag rökte försvann den klump av problem jag hade i magen.

Fast efter ett par veckor

– Då tänkte jag att "wow detta är min grej". [...]

Sven rökte två tre gånger i veckan under ett par veckor. Sedan varje dag. Han var fast. [...] -Jag jobbade på en känd restaurang i Malmö. Kocken bjöd på amfetamin och sedan tog jag det nästan varje dag, berättar Sven.

– Jag tyckte att jag var bäst i världen. Tills jag plötsligt inte orkade jobba längre.

Hela livet gick mer och mer ut på att skaffa pengar till narkotika. [...]

– Det blev hasch på morgnarna. Sen amfetamin för att klara av inbrotten. Och så piller på kvällarna för att lugna ned mig. Det rullade på med mängder av inbrott. Sent i höstas åkte Sven fast efter ett stort antal personrån. Han var då redan avstängd från skolan för att han kommit dit påtänd. (Kvp/Exp. 020506)

Att narkotikan ses som födande kriminalitet och som ett allvarligt hot mot normaliteten i det moderna samhället är grundläggande i talet om den. Antoniusson talar om stigmatisering från

bl.a. politiker, och menar att det är ett sätt att vidmakthålla det rådande normsystemet och att karaktärisera vad eller vilka som anses avvikande (Antoniussen 2003:194). Nedanstående citat uppfattas som kritik mot stigmatiseringen av den förmodade gruppen missbrukare. Som kritiken framhäver kanske de individer som därmed råkar ut för gruppstigmatiseringen redan är utsatta på olika vis.

Men det stora flertalet av oss som någon gång provat narkotika blir inte missbrukare. Det finns inget klart samband mellan storleken på denna grupp och antalet tunga narkomaner. Däremot finns tydliga samband mellan narkotikamissbruk och social utsatthet. Hög arbetslöshet, dålig uppväxt, sexuella övergrepp och allmän brist på nära och kära gynnar missbruk av olika slag, däribland narkotikamissbruk. (Exp. 021020)

I föreställningen om droggemenskapen finns stereotypa bilder av hur de som förmodas ingå i denna ser ut. En ung tjej använder sig av formuleringar så som ”en grupp pundare” och ”ser ut som värsta lodarna” (DN 020830). Malin Ideland har i avhandlingen *Dagens gennyheter* begreppet ”prototyper”, i betydelsen föreställningar om hur en viss grupp bör se ut eller uppträda. Det handlar om associationer till vissa förväntade karaktärsdrag; egenskaper ska uppfyllas för att representanten ska passa in i den massmediala bilden (Ideland 2002:77). De språkliga bilder som målas upp i debatten skapar och reproducerar karaktärsdragen. Ytterligare ett begrepp som hon använder sig av är ”metonymi”. Begreppet tillhör metaforfamiljen men har till skillnad från metaforer en refererande funktion där en sak får *representera* en annan (Ideland 2002:68). Ideland menar att massmedia gärna använder sig av stereotypa bilder då ”En prototyp som metonymi bär på ett förutsägbart budskap, en avvikande bild kräver en längre presentation [...]” (Ideland 2002:77). Utifrån detta kan citatet om ”Sven” ses som en metonymi då han genom narkotikan hamnar i kriminalitet. Antoniussen menar att beskrivningar av narkomaner skiftar. Det kan vara både bilden av den misslyckade människan på väg ner i fördärvet och bilden av en målmedveten och kompetent individ som skapat en meningsfull tillvaro för sig själv (Antoniussen 2003:74). Den sistnämnde typen syns inte i mitt material, det enda som ger en glimt av en sådan bild är då man talar om att narkotikan sprider sig till fler samhällsgrupper och ger som exempel stjärnadvokater och kirurger, yrken som har hög intelligensstatus i samhället (Kvp/Exp. 020811). Antoniussen skriver att lekmän och myndigheter gärna generaliserar och främst ser till likheterna hos narkomaner (Antoniussen 2003:76). Tillsammans med stereotypiseringar av användare och langare, följer i debatten stereotypa bilder av vad som komma skall om man låter sig lockas av narkotika. Tonen i nedanstående citat ger en känsla av att *så här blir det*.

Smarta försäljare, knarkmaffians handgångna redskap, kan konsten att skaffa kunder. Hyfsat pris tills kunden blivit beroende för att sen höjas. Och grabben tvingas till kriminalitet för att få tag i pengar till inköp och tjejen till att gå på gatan för att finansiera sitt inköp. Det äcklar henne, men vad gör man inte för att få tag i sitt heroin, som nu har blivit något av ett måste? Det började med cannabis och alkohol för att sluta i heroinets helvete. (Kvp/Exp. 021103)

Kan det då vara så att det är gemenskapen som lockar till att börja använda narkotika, eller är det troligare att det är förväntningarna på vad ruset kan åstadkomma med hämningar och upplevelser, som gör att människor väljer att prova droger? I RFSL:s broschyr beskrivs det hur ecstasy kan skapa känslor av tillhörighet, hur amfetamin kan frambringa självsäkerhet och hur GHB kan ge ökad vilja att möta människor. Kanske är det då så att drogruset i sig förstärker känslan av en gemenskap.

Alkohol som självklarhet

Uppfattningen bland de flesta kompisarna är att det inte är farligt med droger, många tror att det inte är mer skadligt än alkohol. (DN 020328)

Människor i allmänhet ser sällan alkohol som en drog eftersom ordet förknippas med knarkare och sprutor. I broschyren säger man dock att alkohol är en mycket stark drog som skördar fler liv än alla andra droger tillsammans. I debatten heter det ofta "alkohol och andra droger" (jfr DN 021109), vilket tyder på att man skiljer dem åt. Sverige har sedan länge en utpräglad alkoholkultur, många ser det som en självklarhet när det är fest. RFSL:s information säger att träffa någon blivit lika med uteliv. Utelivet i sin tur har blivit lika med berusningsmedel. I broschyren menar man att alkohol många gånger spelar en stor roll i människors sociala umgänge. Mötesplatser och den gemenskap som där tar form cirkulerar därför ofta kring det positiva med berusning. Att alkoholen är en sådan självklarhet gör att det i narkotikadebatten ständigt dras paralleller mellan alkohol och narkotika (gäller främst "lätta" drogen cannabis). Den överhängande frågan är ständigt vilket som är eller borde ses som farligast: "Cannabis beroendeframkallande förmåga är omdiskuterad. Fysiologiskt är cannabis betydligt mindre vanebildande än många andra typer av narkotika, och kanske även alkohol och nikotin." (DN 020831). Med de "lätta" drogernas utbredning i det svenska samhället tycks alkoholen ha avdramatiserats och blivit allmänt vedertagen.

Hon tror en attitydförändring skett bland ungdomar, och delvis även hos föräldrar.

– Föräldrar accepterar mer att deras barn dricker alkohol, så länge inga andra droger är med i bilden. Då tycker föräldrarna de kan andas ut och inte behöva vara så oroliga längre. Men bland ungdomar, här omkring i alla fall, är hasch ingen stor grej längre. [---]

– Det finns fler 20-åriga alkoholister än knarkare. Alkoholen är ett underskattat problem.

För det är ju inte bättre att vara alkoholist än att vara knarkare. (DN 020830)

De som i debatten anses förespråka en liberal attityd till droger vill ofta framhäva att alkoholen är mer skadlig än ”lätta” droger: ”Allt fler ser alkohol som den riktigt skadliga drogen, medan haschet framstår som en soft och schyst partykrydda.” (DN 021004). Att jämföra narkotika och alkohol handlar om att jämföra två beteenden som i mångt och mycket är väldigt lika, men som ändå tycks evigt motsatta inte minst då det ena är olagligt, till skillnad från det andra. Man kan fråga sig hur alkoholdebatten såg ut 1922 då det genomfördes en folkomröstning om ett totalförbud av alkohol.

Det kollektiva minnet

Ett gram hasch kostar runt en hundralapp, ett pris som inte stigit nämnvärt sedan sjuttioalet tack vare den ökade tillgången. (DN 020328)

Socialt liv bygger ofta på en gemensam historia, ett kollektivt minne. Åsa Kroon beskriver hur medierna utgör ett grundläggande element i vad som kommer att bli kollektiva minnen, detta formas till stor del utifrån vad medierna uppmärksammar (Kroon 2001:60). Med det kollektiva minnet menas i detta arbete hur ett samhälles medborgare har en förnimmelse av ett gemensamt förflutet och utgår ifrån att alla till stor del delar uppfattning om det förgångna. I debatten syns hur det kollektiva minnet kring droger utgår från en uppfattning om de drogliberala 1960- och 70-talen. Det kollektiva minnet får stå som fakta när man jämför dagens narkotikaproblem med 60- och 70-talens. Dessa får stå som symbol för en tid då förnuftet var satt ur spel, en tid som man med avsky eller nostalgi kan referera till. Jonas Frykman menar i texten *Motovun och tingens poesi* att tolkningen av det förflutna hålls vid liv och ges mening genom att historien blir omskriven och anpassad till dagsläget (Frykman 2001:102). Dagens narkotikadebatt förs i skuggan av detta verkliga eller uppbyggda kollektiva minne. 60- och 70-talen tycks förknippas och refereras till som drogromantiska, en tid då alla knarkade och talade om fred.

På sjuttioalet ansågs det kul att knarka. Regeringen tyckte att folk kunde knarka ganska fritt och Cornelis sjöng en tragisk sång om den gamle knarkarens öde. (Aftonbladet 020126)

I beskrivningarna av dagens drogsituation använder man språket från den tiden som något okomplicerat och betydelsen av det som något självklart för alla.

Knark väller in i Skåne. Tullen: [...]

– Ungdomar använder droger mer än någonsin tidigare. Vi är på väg mot en ny flower-power-epok, suckar Per Corsing. (Kvp/Exp. 020811)

I detta exempel använder man sig av ett språk som direkt relateras till 60- och 70-talen. Det används på ett sätt som förutsätter att begreppet ”flower-power” förstås av alla, samtidigt som begreppet enbart används för att symbolisera drogliberalitet eller stor utbredning av droger. Frykman menar att det förflutna så som det framträder är en ”[...] moralisk historia - en som just kan brukas för att komma till rätta med påträngande frågor.” (Frykman 2001:99f). I narkotikadebatten syns det att man på liknande vis använder sig av det förflutna och förståelsen av det kollektiva minnet som en förklaring:

Det var när en ung Gunnar Lund studerade vid Columbia University i New York i början av 70-talet som han provade knark.

- Det var en tid i kölvattnet av 1968, där det var ganska vanligt i studentkretsar att det testades marijuana och hasch.

– Men det var bara på prov där borta. Det ledde varken till något bruk eller missbruk. (Kvp/Exp. 021023)

Gunnar Lunds uttalande knyter ihop avsnittets huvudpunkt ganska väl. I citatet använder Lund sig av den ”drogliberala” tiden som fenomen för att bortförklara att han en gång vart nyfiken och provat droger, kanske förväntar han sig förståelse genom detta.

Den statistiska verkligheten

Fred Nyberg, professor i biologisk beroendeforskning, beskriver narkotikaläget i Sverige som ett slagfält där röken ännu inte har skingrat sig.

– Det viktigaste för befäl i ett krig är att ta reda på vad som hänt. Just nu ligger vi långt efter, säger han. Forskningen har fått 42 miljoner kronor till att ta reda på vad som hänt.

Det är den största enskilda satsningen som gjorts på narkotikaforskning i Sverige.

– Det är långt ifrån tillräckligt, men det är ett startskott, säger Fred Nyberg. Miljonerna ska användas till att kartlägga narkotikaläget och ge ökad kunskap om det. [...] Uppföljningen av forskningen ska vara hård. Kontinuerlig rapportering från forskarna krävs och tanken är att forskningsresultaten ska ge riktlinjerna för hur Sverige ska mobiliseras mot narkotika. (DN 021105)

I ovanstående citat skildrar en forskare den svenska drogsituationen som ett slagfält under ett pågående krig. Han menar att det behövs mer forskning för att förstå och hantera situationen. Genom statistik försöker man i medierna skapa en bild av hur verkligheten kring samhällsproblemet narkotika ser ut. Den statistiska verklighetsbilden kan ses i kontrast till den bild som i debatten målats av de ”drogliberala” decennierna 60- och 70-talen. Bilden man vill visa av dagsläget ska gärna kunna ses som positiv, eftersom den ska uppfattas som ett direkt resultat av den svenska restriktiva politikens framgång.

I många EU-länder har mer än en fjärdedel av 15-16 åringarna prövat narkotika. Motsvarande siffra i Sverige är 8 procent. Och svenska folket stödjer den restriktiva narkotikapolitiken, den politik som vi verkar för. Som exemplen (sic!) kan nämnas en undersökning som Göteborgs-Posten genomförde nu i sommar där 96 procent av de tillfrågade säger att de är emot en legalisering av cannabis. (Exp/GT/Kvp 020821)

I statistiken jämförs Sverige med andra europeiska länder. Genom detta framförs att Sverige långt ifrån har det sämsta narkotikaläget i Europa: ”I jämförelse med andra länder ligger vi på en gynnsam nivå.” (Exp/GT/Kvp 020821). Om inte Sverige har den bästa situationen så finns det länder som i jämförelse är mycket sämre: ”Minst drogande ungdomar i EU finns det i Grekland. Medan Danmark i jämförelse med Sverige är ett skräckexempel.” (Kvp/Exp. 021027). Mycket av statistiken fokuseras som synes på ungdomars experimentlusta och hur många som någon gång provat narkotika.

Av de 15 EU-ländernas invånare mellan 15 och 24 år har mer än var tredje prövat cannabis någon gång. Mer än var tionde har rökt cannabis den senaste månaden. Det visar en mätning från EU:s statistikkontor Eurostat [...]. De svenska ungdomarna ligger dock långt ner på listan. Den senaste månaden har 3,9 procent rökt cannabis, jämfört med Frankrikes 19,8, Spaniens 15 och Hollands 12,2 procent. (Kvp/Exp. 021027)

I debattens beskrivningar av drogsituationen målar man upp bilder av hur: ”[...] drogerna flödar in i vårt land.” (Kvp/Exp. 021103). I artiklarna framställs det som om Sverige

fullständigt bombarderas av narkotika utifrån: ”Tullen kämpar som djur men trots fler beslag badar Sverige i narkotika.” (Kvp/Exp. 020811).

I beskrivningen av Sverige och narkotikaläget tycks man genom statistiken förlöjliga tankar och tal om legalisering av narkotika genom att rikta de statistiska resultaten mot ungdomar. Resultaten kan då tolkas som ett uttryck av oförnuft eller irrationalitet då ungdomen knappast anses stå för det logiska tänkandet eller förnuftiga agerandet. I en artikel beskriver man hur cannabis anses vara ”I huvudsak [...] en tonårsdrog. 99 procent börjar när de är mellan 14 och 16 år, vilket gör att man blir fundersam när det gäller dem som argumenterar för en legalisering.” (DN 020923). I nedanstående citat framgår det hur man ser på ungdomen som oförnuftig i sitt tänkande.

De vanligaste orsakerna att experimentera med droger svarar 61,3 procent är nyfikenhet, [...]. Men vad som bör göra myndigheterna oroliga är att 62,8 procent av ungdomarna anser att det skulle vara färre drogrelaterade problem i samhället om drogerna var billigare. Någon kristallklar logisk linje i de ovan givna svaren är det således inte. Men tankarna skrämmer. (Kvp/Exp. 021027)

Självklart riktas kritik mot sättet att använda sig av statistik för att försöka visa den restriktiva politikens framgång. Man menar att statistiken inte visar den egentliga problematiken på narkotikaområdet eftersom den främst fokuserar på unga som någon gång provat.

Sverige hävdar att vi har haft en lyckad narkotikapolitik. Det sedvanliga sättet att "bevisa" detta är att selektivt presentera valda delar av den tillgängliga statistiken. Till exempel, i sin rapportering av en ny EU rapport betonade svenska massmedier att bara 1 procent av våra unga vuxna provat narkotika under senaste året medan, Nederländerna ligger på 10 procent och vissa andra länder ännu högre. Men dessa siffror mäter rekreativkonsumtion, [...].(Svd 021018)

Antoniussen påpekar också det problematiska i de fakta som visas upp i debatten. Hon menar att tillgänglig data oftast mäter tunga missbrukare som finns registrerade inom vården, eller att det grundar sig i uppgifter utifrån enkäter bland skolungdomar där det främst rör sig om ett experimentellt eller tillfälligt bruk (Antoniussen 2003:80). Författaren menar att problemet ligger i att den grupp som i debatten kallas för rekreativkonsumenter nästintill aldrig kommer i kontakt med myndigheter och därför förblir outforskad och obemärkt (Antoniussen 2003:80). I nedanstående citat menar fackmän att man inte med säkerhet kan tillskriva den restriktiva

hållningen ära för den förhållandevis goda svenska situationen. Man menar att statistiken inte nödvändigtvis återspeglar ett förhållningssätt utan att det finns andra faktorer som spelar in:

Svenska ungdomar röker minst cannabis. Cannabis är den vanligaste drogen bland unga i Europa, men i Sverige har bara en av hundra använt drogen det senaste året. [...]

– Statistiken ger dock inget besked huruvida ett liberalt eller ett restriktivt förhållningssätt är mest effektivt, säger Mike Trace som är styrelseordförande i EU:s center för observation av narkotikabruk, som också har tagit fram rapporten. Enligt Bengt Andersson, utredare i narkotikafrågor på Folkhälsoinstitutet, finns det flera orsaker till de svenska ungdomarnas låga droganvändande.

– Svenska ungdomar röker mindre över huvud taget. I Sverige finns det inte heller offentliga platser där droganvändning sker helt öppet. (Exp. 021004)

Den restriktiva hållningen

Antoniussen beskriver hur det var under mitten av 1960-talet som narkotikan började uppfattas som ett allmänt samhällsproblem i Sverige och som lagstiftningen mot det började ta form. Under 1980-talet kom lagen om kriminalisering även av bruket (Antoniussen 2003:78).

Den politiska diskursen upplevs som styrande i narkotikadebatten, och vidare diskurser och texter hämtar i första hand sina möjligheter att tala om ämnet härifrån. Kroon menar att mediedebatten har uppstått p.g.a. att medierna fått mer insyn i den politiska aktiviteten och att politiken blivit mer offentlig och öppen tack vare medierna (Kroon 2001:18). Gruppen *Mobilisering mot narkotika* är en av regeringen tillsatt grupp som har till syfte att undersöka narkotikaläget och att samordna insatserna i kampen mot narkotikan på nationell nivå. Björn Fries, chef för gruppen uttrycker sig om hur debatten ser ut:

– Vi tycks ha ett behov av att alltid ha en svart-vit debatt om det här. Medierna ger intrycket av att det bara finns två uppfattningar - för eller emot en restriktiv hållning – och inga nyanser. Och eftersom man alltid gör på det sättet framstår det som att båda sidor är lika starka. Men det är de inte. Det finns en dramatisk övervikt för dem som stödjer en restriktiv politik, säger han. (DN 020407)

Etnologen Karl-Olov Arnstberg har i texten *Den offentliga debattens moral* skrivit hur den offentliga debatten kring rasism är oupplyst och full av förenklingar och dessutom främst rör sig om kategorisärskiljande, d.v.s. man står på den ena sidan eller den motsatta. Han menar att det är de med den politiskt korrekta åsikten som får komma till tals i den offentliga debatten.

De gånger den motsatta sidan eller åsikten tillåts att uttala sig i inlägg beror detta på att debatten vill "ha någon att slå i huvudet – rasisternas debattinlägg kan bara fungera som returbiljetter ut i kylan igen." (Arnstberg 1999:175f). Kan detta appliceras som grundtanke på den offentliga drogdebatt som förekommer i media? Utifrån denna uppsats material tycks det inte i den svenska offentliga narkotikadebatten förekomma inlägg som kan kallas för "renodlat" liberala, där skribenter argumenterar för att legalisera droger. Ofta vänder de "liberala" inläggen sig mot att politiken främst fokuserar på ungdomar, istället för vad kritikerna anser vara det mer väsentliga narkotikaproblemet. Det som karaktäriseras som liberalt är också kritiken mot den hårda narkotikapolitik som Sverige för, kritikerna menar att kriminaliseringen av konsumtionen inte kommer att minska missbruket.

Arnstberg beskriver vidare, utifrån 70-talets invandrapolitik, hur myndigheterna ansåg att svenskarna borde skolas till att acceptera invandrarna (Arnstberg 1999:147). Idén om behovet av att skola eller fostra folk in i ett tänkande kring ett specifikt ämne syns i den politiska narkotikadiskursen. Här finns det i språket också ett tydligt inslag av kamp, krig eller en tävling mellan två sidor. Detta visar sig i en debattartikel ur Kvällsposten/Expressen där två svenska europaparlamentariker skriver: "Varje ny generation måste vinnas. [...] När legaliseringsivrarna är på offensiven måste vi lyckas [...]" (Kvp/Exp. 021007). Att skribenter i narkotikadebatten utnyttjar krigsmetaforer i samband med den politiska diskursen hör sannolikt samman med synen på narkotika som ett hot. Ett exempel på detta är hur man beskriver Björn Fries som "knarkgeneral" (Kvp/Exp. 020811). Enligt Antoniusson är det ett krig mot en förmodad omoralisk livsstil som samhället för. Narkotika står som symbol för en av de ytterst ödeläggande influenserna som endast för med sig kaos och sönderfall både för samhället och individen (Antoniusson 2003:39). I en ledare ur Kvällsposten/Expressen säger man: "Sverige har en restriktiv narkotikapolitik som i stort sett har fungerat bra. Vi har bland de bästa situationerna i Europa [...]" (Kvp/Exp. 020821) och visar upp dagens Sverige "bland de bästa". Här liksom i den framvisade statistiken antyder man att det är tack vare den restriktiva narkotikapolitiken.

Den svenska politiken bygger på målet om ett narkotikafritt samhälle. Måhända är det lika utopiskt som nollvisionen i trafiken. Men det höga målet är viktigt som grund för politiken som bygger på en folklig uppslutning. [...] Vi vill visa våra kolleger inom EU att svensk politik är mer framgångsrik än den som förs i bland annat Nederländerna. [...] Vi kommer att möta motstånd från dem som förordar en legalisering. Men vi räds inte detta motstånd. Vi kan visa på att den svenska politiken trots vissa brister är betydligt mer

framgångsrik. Vi kommer att argumentera för den politik som vi är övertygade om är den rätta. Vi ger inte upp. (Kvp/Exp. 021007)

Som synes i citatet ovan jämför man politiken med Nederländernas och menar att den svenska är betydligt mer framgångsrik. Självklart får ju inte denna restriktiva framgång stå outmanad i debatten men framträder ändå allra tyngst i de politiska artiklarna och blir därför *det rätta* eller grundläggande i debatten.

Ofta handlar den politiska delen av debatten om nollvision och att få bukt med ungdomars experimentlusta. Kritiken mot narkotikapolitiken lyfter främst fram hur den restriktiva hållningen på ett socialt, medicinskt, och kriminellt plan påverkar de som redan är missbrukare. I en krönika ur Expressen hävdar man att: "[...] för att verkligen minska narkotikans skadeverkningar måste kriminaliseringen av bruket hävas, [...] Förbudet hindrar inte ungdomar från att prova, men gör samhällets mest utsatta personer till brottslingar." (Exp. 021020). Detta inlägg kategoriseras i debatten som ett liberalt uttryck och ställs som motsats till den restriktiva politiken. Ofta väljer de som i debatten använder sig av den liberala diskursen att använda sig av en sarkastisk ton för att förlöjliga politikerna och den svenska narkotikapolitiken. I följande citat syns också hur den politiskt restriktiva diskursen ses som dominant i diskursordningen om narkotika:

Är det ett problem att alltfler svenska ungdomar testar knark? Hur allvarligt är det i så fall? Lyssnar man på våra politiker får man lätt intrycket att partyknarkandet är en pågående katastrof. Moderater och socialdemokrater formligen tävlar i att lansera krafttag mot ungdomars drogexperimenterande. Inget problem på narkotikapolitikens område väcker ett så hett engagemang som detta. I går var det regeringens droggeneral Björn Fries tur att spänna musklerna. Nästan 70 miljoner ska satsas på att motverka att ungdomar testar knark. Det är den enskilt största satsningen i Fries offensiv mot narkotikan. "Målet är att ungdomar aldrig ska pröva", slog han fast på presskonferensen. Så verklighetsfrånvärd är den svenska narkotikapolitiken ännu år 2002. Målet om det narkotikafria samhället reglerar fortfarande vad som får tänkas och sägas. (Exp. 020822)

Den starkastiska tonen används till synes för att försöka lyfta fram argumentet att den restriktiva hållningen kanske är orealistisk och inte fungerar i dagens samhälle, att man behöver nya riktlinjer och att politikerna bör inse att narkotikaproblemet är mer än ungdomars nyfikenhet. Man menar att: "Det stora problemet är inte att ungdomar röker gräs någon gång, utan att det tunga missbruket skördar alltfler liv." (Exp. 020822). Man verkar uppleva

narkotikapolitiken som något politiker använder sig av för att skapa opinion då det är ett område som väcker starka känslor i det svenska samhället.

De politiska partierna tävlar i högre straff och mer hårdhänta kontrollmetoder som urinprov, blodprov och kräkprov för att få bukt med ungdomarnas experimentlusta. I årets valrörelse föreslog moderaterna att polisen bör få tvångstesta tolvåringar. Orsaken till denna hårda linje är antagandet om att antalet tunga missbrukare bestäms av hur många som testar. Om du provar hasch har du påbörjat resan mot heroindöden. Detta är den svenska narkotikapolitikens trosförklaring. Kriminaliseringen av narkotika ska hejda ungdomen och därmed minska missbruket. (Exp. 021020)

Som nämnts i tidigare kapitel så säger man att det bara finns ett missbruk av narkotika, även om denna tanke tycks börja luckras upp med talet om rekreativkonsumenter. I debatten blir det dock synbart att en grundtanke bakom den svenska narkotikapolitiken, och därmed narkotikadebatten, är att allt bruk av narkotika ovillkorligen leder till missbruk.

Den svenska modellens godhet

Användningen av tunga droger som heroin har ökat oroväckande i Sverige. Men vi ligger lägst i EU när det gäller antalet unga som provat cannabis. [...] De som vill legalisera narkotikan i Europa använder dessa fakta som stöd för sin linje. [...] De nya rapporterna får inte leda till att vi överger den svenska modellen i kampen mot narkotikamissbruket. Tvärtom gäller det att återupprätta den efter 1990-talets stora neddragningar. Det är de som haft negativa konsekvenser. Nu måste vi tillbaka till 1980-talets framgångsrika politik. Felet vi gjorde då var att vi trodde att insatserna skulle räcka för evigt. Så fungerar det inte. Varje ny ungdomsgeneration måste övertygas liksom varje kommunal tjänsteman och föreningsledare. [...] Den [politiken] måste ständigt förankras hos svenska folket. (Kvp/Exp. 021007)

”Den svenska modellen” har används flitigt i politiska sammanhang. Uttrycket hör samman med folkhemsepoken och det politiska projekt som folkhemmet utgjorde. Arnstberg visar hur konceptet bl.a. användes under tidiga 70-talet när den svenska invandrapolitiken byggdes upp. Skapandet av de svenska modellerna har enligt författaren frambringat en tro bland svenskarna på det svenska sättet att leva och ordna tillvaron för medborgarna som något av det bästa i världen (Arnstberg 1999:146). I Arnstbergs exempel om invandrapolitiken säger han att när denna politiska modell sattes i spel följde en känsla av generositet och godhet i kölvattnet.

Genom projekt så som miljonprogram och jämlikhetsprojekt blev den svenska godheten enligt författaren institutionaliserad (Arnstberg 1999:146). Hirdman talar även om den goda politiken under folkhemmet, och den goda staten som skulle skydda människorna från sig själva (Hirdman1990:100). De senare svenska modellerna tycks därav ha fått godhet som ett grundläggande element i sig, i meningen att de alltid är till för folkets bästa. Samma tanke återfinns i den politiska diskursen om narkotikaläget i Sverige. Detta kan skönjas när narkotikapolitiken beskrivs från en myndighetsposition:

Mobilisering mot narkotika vill verka för att den restriktiva inställningen får ett fortsatt starkt stöd och för att fler engagerar sig i arbetet mot narkotika. För det krävs en stark politisk prioritering. [...] Vi kommer inte att vara tysta. Vi kommer att driva Sveriges humana, restriktiva linje. Vi kommer att delta i debatten, både i Sverige och internationellt. (Kvp/Exp. 020821)

Björn Fries väljer att kalla den restriktiva politiken för human och ger den därmed betydelsen att vara tänkt för människans bästa. De som kritiserar den restriktiva narkotikapolitiken ser inte den svenska modellen som innehavandes någon godhet. De menar att den tvärtom gjort problemet värre eftersom kriminaliseringen gjort att narkomaner blivit kriminella när de istället borde ges vård (Exp. 021020).

Den restriktiva modellen gör godheten problematisk gällande bekämpningen av narkotikaproblemet. Ulrich Beck talar i boken *Risksamhället* om hur risker till karaktären är både verkliga och överkliga. Han menar att även då många hot och mycket förstörelse redan är realitet så ligger riskernas egentliga styrka i ”projicerade framtida hot.” (Beck 1998:48). Det handlar om uppfattad förstörelse som ännu inte skett men som hotar att göra det och därför blir risken verklig i dagsläget (Beck 1998:48f). Man kan se den politiskt restriktiva diskursen som agerande utifrån ett uppfattat hot om framtiden när möjliga bekämpningsmetoder debatteras. Exempelvis beskriver Björn Fries hur hans grupp arbetat fram en ”aktionsplan” för de svenska narkotikainsatserna (Exp/GT/Kvp 020821). Beck säger att i risksamhället får framtiden makt över samtiden: ”Vi handlar idag för att förhindra [...] kommande dagars problem och kriser.” (Beck 1998:48). En åtgärd som debatteras är möjligheten att få göra urinprov. I en debattartikel skriver Kristdemokraternas dåvarande partiledare Alf Svensson om frågan. Han använder sig av den svenska modellens underförstådda godhet för att argumentera för att det är narkotikan som borde ses som den integritetskränkande parten:

Drogtester kan hjälpa unga. På sistone har det debatterats en del om hur rimligt det är att testa minderåriga som förmodats ha nyttjat narkotika. Är det acceptabelt att 13-14-åringar utsätts för tester av detta slag eller är det rent av integritetskränkande? [...] Är det inte att kränka en ung människas integritet att låta henne/honom nyttja beroendeframkallande och på sikt förgörande medel, om det med hjälp av tester skulle gå att komma på och hejda urspårningen i tid? Vad kränker en individ mer än omgivningens låt-gå-mentalitet, när individens integritet och personlighet förtrampas och föröds? [...] Eller ter det sig orimligt att betrakta själva knarkdebuten som en integritetskränkning? Jag påstår att det barn som påbörjat narkotikabruk därmed har fått sin integritet speciellt kränkt. [...] Ingen ivrar för att barn och ungdomar ska stoppas och testas var som helst och hur som helst, men om minderåriga vistas i de miljöer där tabletter distribueras och där sprutor är i omlopp och där haschröken ligger tung, är det verkligen då liktydigt med omtanke och hänsynstagande att inte testa 14-åringen men testa 15-åringen? (GP 020122)

Kritiken som riktas mot urinprov som åtgärd kritiserar föreställningen om det goda i bekämpningsmetoden och menar att den skulle få omvänd effekt i verkligheten.

En grundtanke bakom svensk narkotikapolitik är att problematiska konsumenter är blott rekreativkonsumenter som råkat bli beroende. Denna "beroendeteori" ligger bakom kravet på att ta urinprov på barn. Förespråkarna anser att genom dessa prover kan vi upptäcka missbruk och sätta in vård innan folk hinner "fastna" i ett narkotikaberoende. [...] Problematiska konsumenter känner sig kränkta av omgivningen. [...] Även om de vuxna betraktar urinprover som ett uttryck för omtanke och omsorg tolkar ungarna proven som ännu en bekräftelse för att de inte är värda respekt och att andra gör som de vill med dem. Därmed drivs ungarna ännu längre bort ifrån samhället och ännu längre in i drogernas värld. (SvD 021018)

Vissa bekämpningsmetoder blir kontroversiella och svåra att rättfärdiga för den prohibitiva politiken. Ett exempel på detta är det sprututbytesprojekt som bl.a. finns i Malmö och som startades i mitten på 80-talet (Antoniussen 2003:81). Den svenska nollvisionen om ett narkotikafritt samhälle gör att projektet blir komplicerat då det kan tolkas som ett av samhället legitimerat missbruk (jfr Antoniussen 2003:78). Frågan är var godheten egentligen ska läggas: i vården eller politiken? Björn Fries visar varför det uppfattas så problematiskt i politiken: "Vi måste kunna diskutera hur vi når det [ett narkotikafritt samhälle], utan att hemfalla åt harmreduktion [...]. Min ryggmärksreflex är att det är emot den svenska narkotikapolitiken, mot

målsättningen.” (DN 020407). I debatten syns det hur politikens nollvision och möjliga bekämpningsåtgärder väcker irritation:

Regeringen vägrar tillåta sprutbyte nationellt eftersom det kan sända ”fel” signaler om att narkotika är okej. Förbudet gör också att metadonbehandlingen, den enda effektiva mot heroinberoende, stryps till ett minimum, eftersom ”man inte ska byta en drog mot en annan”. (Exp. 021020)

Antoniussen kallar samhällets preventiva metoder för den *samhälleliga responsen* och menar att det finns en relation mellan denna och antalet överdoser. Hon påpekar att effektiva åtgärder skapar färre överdoseringar (Antoniussen 2003:16). Den svåra frågan för den svenska narkotikapolitiken är vad som får anses vara just effektiva metoder och hur långt man kan sträcka sig i bekämpningen av narkotikaproblemet utan att det innebär ett mått av acceptans gentemot droger.

Debatten blir övernationell

I mitt material finns också en ”debatt i debatten”, som utgår ifrån ett EU-möte där medlemsländerna skall enas om gemensamma straffregler kring narkotika. Därför karaktäriseras denna debatt som en övernationell sådan.

Främst är det handeln med ”lätta” droger som mötet ska behandla. Det är i jämförelsen och kraftmätningen med andra länder som den svenska narkotikapolitiska diskursen och föreställningen om den restriktiva politikens framgång blir påtaglig. Man framhäver den svenska narkotikapolitiken genom att göra Nederländerna till Sveriges raka motsats. Antoniussen uppmärksammar dock att det inte råder så stor skillnad mellan länderna som man i mediedebatten gör gällande. Hon påpekar att även då det uppfattas råda en större tolerans gentemot ”lätta” droger i Nederländerna är dessa även där olagliga. Dock anses det halvlegalt att använda droger för eget bruk i sitt eget hem och de polisiära insatserna riktas främst mot langare. I Nederländernas fall, säger Antoniussen, råder det en uppgivenhet, ”en viss låt-gåttityd där man hoppas att ungdomarna nöjer sig med att experimentera med cannabis och därför avstår från heroin eller kokain.” (Antoniussen 2003:96). För Sverige är detta ett synsätt som är svårt att förstå och Nederländernas hållning upplevs som dubbeltydig och gränsdragningen som slumpmässig (Antoniussen 2003:97). Genom återkommande metaforer som kan relateras till en boxningsmatch gör man mötet till en kamp mellan Nederländerna och Sverige, därmed ger man Nederländerna en stämpel av att vara en drogliberal nation.

Det blir en hård rond, där Sverige och Nederländerna slåss i var sin ringhörna. Den svenska ståndpunkten är att all narkotikahandel ska vara straffbar, även när det handlar om små mängder och "lätta" droger. [...]

– Vi är stenhårda. Vi kommer inte att acceptera några som helst undantag som gör det möjligt för Nederländerna att ha kvar sina coffeeshops, säger justitieminister Thomas Bodström. [...] Holländarna har flaggat för att inte heller deras linje är förhandlingsbar, så det är inte osannolikt att hela förslaget till så kallat rambeslut faller, [...]. (DN 021012)

Sverige och Nederländerna slåss i var sitt hörn, och den svenska ståndpunkten är stenhård: all narkotikahandel ska vara straffbar, utan undantag. Håller på svenska linjen.

–Jag kämpar på barriaderna för den svenska linjen. [...]

– Det vore synd om möjligheten att komma överens ska stjälpas av att holländarna insisterar på att få sina coffeeshops välsignade. (Exp./Kvp 021023)

Hur blir det med ”möjligheten att komma överens” när den svenska ståndpunkten är ”stenhård”? Det intressanta med debatten är hur den bjuder på funderingar kring hur Sverige kan anse sig ha rätt att gå in i ett annat lands politik för att ändra på reglerna. Svenskarna tycks benhårt övertygade om att deras modell är den enda rätta att handskas med narkotikaproblemet.

Trycket på den svenska hållningen gör att det framstår som om Sverige i EU står ensam om sin attityd till narkotika. Debattinlägg menar att en rad andra europeiska länder börjat närma sig en mer tolerant hållning och istället betraktar narkotikamissbruk som ett hälsoproblem: ”I stället för att ropa på polisen satsar de på förebyggande åtgärder som utbildning för ungdomar, samt på behandling av narkomaner - alltså ungefär som Sverige hanterar sitt omfattande spritmissbruk.” (Exp. 021014). I kritiken framställs de svenska politikerna som okunniga och konservativa i sitt tänkande om den hårda linjen i narkotikafrågan. Röster höjs därför inom narkotikadebatten för att Sverige bör ta andra EU länders narkotikapolitik och sätt att bekämpa narkotikan i beaktande.

Svenska politiker brukar ofta demonisera de andra EU-ländernas narkotikapolitik som cynisk och slapp. Politiker i andra europeiska länder tycker å sin sida att svenskarnas politik är hjärtlös och mer tar hänsyn till heliga dogmer än till verkligheten. Faktum är att Sverige har skäl att ta intryck av vad de övriga länderna säger och gör. Att svenskarna har överideologiserat narkotikadebatten och gjort sig blinda och döva för nya intryck visar inte minst justitieminister Thomas Bodström helomvändning så fort han blev minister. [...] Förlorarna är de svenska narkomanerna, som inte får någon hjälp utan bara straff, samt den svenska allmänheten som förvägras en rationell diskussion om hur

narkotikamissbruk ska hanteras. Sverige har allt att vinna på att förlora narkotikadebatten i EU. (Exp. 021014)

I citatet ovan uttrycks det hur andra länders politiker anses uppfatta den svenska narkotikapolitiken som hjärtlös. I debatten syns det hur den restriktiva politiken tappar en del av sitt fäste och sin styrka då den sätts i ett övernationellt sammanhang där den kan jämföras med andra länders inställning till narkotika. Den underförstådda godheten förloras.

Den ratade forskningen

Som jag tidigare diskuterat har kunskap länge haft en framträdande roll i det svenska samhället. Forskare och experter står för det förnuftiga, rationella och effektiva. Ulrich Beck exemplifierar påståendet då han framhäver att samhällshot, hur uppenbara de än må vara, först måste ges en "[...] objektiv bedömning av kvalificerade experter." innan de kan uppfattas som synliga eller vara tolkningsbara som hot (Beck 1998:39). Ideland påpekar att den mediala synen på forskaren är den som kan upptäcka och förstå det komplexa och som sedan kan använda kunskapen till människors gagn. Forskaren blir, i nyhetsmedierna, en metonymi och kommer att i egenskap av sitt yrke få representera sanningen och expertisen och stå för det goda och okorrumpade syftet (Ideland 2002:80f). I media är alltså forskaren experten.

Fred Nyberg understryker betydelsen av att forskningen hålls på hög vetenskaplig nivå och är fri från ideologi och politiska mål.

– Sedan är det upp till politikerna att ta ställning till vilka åtgärder som ska utföras med vägledning av det forskningen kommit fram till. (DN 021105)

Dock blir det tydligt i debatten att det sällan fungerar på det sättet. I det mediala mötet mellan forskning och politik framgår det hur ansträngda relationerna är och mycket kritik riktas mot politiken från forskare. Michel Foucault talar i *Diskursens ordning* om "den sanna diskursen" och hur det som anses vara sanningen skiftar och förflyttar sig beroende på tiden kring den (Foucault 1971:11). Foucaults text visar hur olika discipliner erkänner sanna och falska satsar men att de låter annan kunskap lämnas utanför marginalen (Foucault 1971:24). Man kan argumentera att forskare anser och gör anspråk på att ha ett större mått av sanning i den vetenskapliga diskursen i jämförelse med den politiska, och därför känner frustration över att deras forskningsresultat inte tycks passa in i narkotikafrågan. I debatten menar forskare att politiken "[...] följde forskningen så länge den pekade i en användbar riktning." (DN 020407). Ideland beskriver hur individer från olika samhällsdomäner representeras metaforiskt i

massmedierna och hur de får komma att symbolisera olika värden. Hon menar att detta handlar om maktförhållanden där skilda kategorier av människor har olika tolkningsföreträden i olika kontexter (Ideland 2002:38f). Att forskarna, även i rollen som experter, uppfattar sina tolkningsmöjligheter som underordnade den politiska diskursen blir synligt i debatten. Birgitta Forsman talar i texten *Forskning och moral – om makt, mod och ansvar* om hur forskningen skall vara fri men att detta långt ifrån alltid är sant. Hon menar att det är ofta som utomstående intressen påverkar eller får inflytande över vad som görs och över vilka frågor och resultat en forskare får ställa och komma fram till (Forsman 1999:134f). Även i drogdebatten syns det hur forskare upplever sig passerade av utomstående intressen och drivkrafter. En professor i kriminologi uttrycker hur han anser att politikerna i sin strävan efter att legitimera den rådande narkotikapolitiken inte gärna använder sig av vetenskaplig forskning:

Dessutom hämtar politikerna hellre sitt idémässiga stöd från organisationer som Riksförbundet narkotikafritt samhälle (RNS) och Familjeföreningen mot narkotika (FMN), säger han och jämför med den betydligt mindre laddade alkoholfrågan: -I en utredning finns nykterhetsrörelsen med som intresseförening, men du har också forskare som spelar en central roll i att tolka fakta. På narkotikaområdet efterfrågar man däremot inte forskare. Man nöjer sig med att kalla de här personerna som har stor kunskap om narkotikafrågan, men inte har några krav på saklighet, objektivitet eller balans i det de för fram. (DN 020407)

Forskarna tycks med andra ord se sina möjligheter till inflytande och påverkan på narkotikaområdet som begränsade. Det upplevs som ett sådant politiskt dominerat område där vad som är "rätt" att tycka företar det som ur forskarsynpunkt ses som det rationella och faktabaserat. Ideland beskriver hur viktigt det är för forskare att fakta presenteras korrekt i medierna då dessa utgör en möjlighet att förmedla forskningsresultat utanför den egna gruppen. Media fungerar också, enligt henne, som ett hjälpmedel till att bilda folket, hon påpekar att nyheter och fakta betraktas som beskrivningar av verkligheten (Ideland 2002:92ff). Självklart tillbakavisas kritiken, men nedanstående citat ger en känsla av att forskarnas kritik mot behandlingen av aktuell forskning inte är obefogad. Utifrån citatet kan man tolka narkotikafrågan som en diskursordning där två diskurser, den politiska och den vetenskapliga, strider om att få ge denna innehåll på sitt sätt.

I Narkotikakommissionens slutbetänkande från förra året finns en formulering som kort talar om att man "inte har tagit ställning till den kriminologiska och den mer övergripande samhällsvetenskapliga forskningen med anknytning till narkotikamissbruk

och narkotikapolitik". Betänkandet, som enligt regeringens direktiv ska omfatta en granskning av de senaste 20 årens narkotikapolitik, ligger till grund för den fortsatt hårda hållningen mot narkotika som antogs av riksdagen i förrgår. Kommissionens ordförande, EU-parlamentarikern Anneli Hulthén (s), säger att den ratade forskningen framför allt kan förklaras med tidsbrist och att en sådan genomgång dessutom inte var utredningens huvudsyfte. [...] Vi hade ju kontakt med forskarna och satt inte bara och kucklade i kommissionen. Men det var svårt att se att forskningen skulle ge mer tyngd åt själva rapporten, säger Anneli Hulthén. Från forskarhåll ifrågasätts det mest självklara inslaget i den svenska narkotikabekämpningen: den stränga lagstiftning som omgärdar allt som klassificeras som narkotika. [...] Anneli Hulthén avvisar alla spekulationer om att forskningen ansågs obekvämt för att den innehåller kritiska slutsatser om den svenska narkotikapolitikens misslyckande. [...] (DN 020407)

Beck påvisar hur forskaren eller vetenskapsmannen utför sitt arbete med inställning på objektivitet och rationalitet men att han ständigt förblir beroende av omgivande sociala och redan vedertagna värderingar och förväntningar (Beck 1998:42). Forsman konstaterar att "Hur man än vänder sig, sitter forskningen fast i ett nät av villkor. Helt fri är den aldrig." (Forsman 1999:138). I debatten framgår det tydligt hur det politiskt korrekta utgör ett inflytande som gör att forskare känner sig hindrade i narkotikaforskningen. Så som det politiskt korrekta syns i mitt material, uppfattas detta vara ett strikt avståndstagande till allt narkotikarelaterat, och en inställning till den restriktiva politiken som rätt metod för att få bukt med problemet och nå målet om ett narkotikafritt samhälle. Det politiskt korrekta får tyngd i debatten genom hänvisningar till folket, uttalanden om hur kampen mot knarket är folkligt förankrad och hur majoriteten av det svenska folket ställer upp bakom den restriktiva politiken (Aftonbladet 020126 Exp/GT/Kvp 020821). Följande citat kan synliggöra den förnimda politiska korrektheten, visa hur stor roll den spelar och hur allvarlig den är:

Faxet¹ var skrivet av en polisintendent som hade besökt seminariet: "Q meddelade över huvud taget inget enda negativt betr. rave utan 'bredde på' i enbart positiva tongångar. Min sammanfattade uppfattning om Q är att jag finner det ytterst märkligt att någon påstår sig företräda en offentlig institution i socialsvängen och har en så avvikande bild/inställning till de strävanden och mål mot utslagning och elände som vi måste arbeta för! Q är ej lojal mot samhället!" [...] Till slut sades det rätt ut från ravekommissionens

---

¹ "Faxet" skickades till polisen i Nacka där ravekommissionen vid tiden (1996) nyligen hade bildats.

sida: den där konstiga fältassistenten som vägrade samarbeta måste bort. [...] (DN 020407)

”Q” i citatet ovan refererar till Jan Quarfordt, en manlig fältassistent som då var anställd på fritidsförvaltningen i Stockholm. Han hade följt ravekulturen och uppskattade rörelsen för sin entusiasm, kreativitet och vänlighet, men var kritisk till polisens hårda metoder i sökandet efter drogmissbrukande ungdomar på ravefester. På nämnda seminarie föreläste han om ravekulturen inför socialarbetare, skolpersonal och poliser (DN 020407). Det blir tydligt att publiken hade förväntat sig få höra negativa synpunkter på rave, troligtvis då detta så intimt förknippas med droger – en association som med det svenska synsättet aldrig kan betraktas som annat än negativt. I citatet blir ”Q” en ”avvikare” då han i ”positiva tongångar” talar om rave. Det är en starkt laddad anklagelse att inte vara ”lojal mot samhället” men att han ”vägrade samarbeta” och därför ”måste bort” skapar en direkt förståelse av politikens möjligheter att övervaka vad som får och kan sägas. Citatet ovan och det nedan kan ge förklaring till varför det uppfattade kravet på den politiskt korrekta inställningen gör narkotikaforskning till ett komplicerat område. I artiklar där forskare uttalar sig märks det gång på gång att de upplever frustration över det normativas gränser och ser hela ämnet eller fältet som laddat:

Narkotikaproblemet har inte blivit mindre, det har blivit större. Det är ett faktum som lätt kan tolkas som ett misslyckande för den svenska politiken. Trots det väcker avvikande uppfattningar om hur narkotikaproblemet borde bemötas ilska och avståndstagande.

– Det är ju den här George Bush-principen: "den som inte är med oss är emot oss". Är man inte med i kören och ropar på högre straff och hårdare tag, då är man automatiskt någon form av ljusskygg knarkliberal, säger Jan Quarfordt. (DN 020407)

Ideland skriver att det i massmedia många gånger krävs att man ska passa in i den pågående debatten. Hon menar att detta kan tolkas med utgångspunkt i vem som får uttala sig i vilken fråga och att maktstrukturer inom fältet på så sätt synliggörs (Ideland 2002:96). Att narkotikafältet från forskarhåll uppfattas som ett minerat fält, så till vida man inte genom forskningen söker stärka den politiska hållningen om narkotika är uppenbart. En professor beskriver atmosfären som en ”intellektuell karantän” (DN 020407).

Forsman säger att även om en forskare sällan ställs till svars för vad han gjort eller sagt så måste han alltid ta på sig och känna ansvar för det arbete han framställer. (Forsman 1999:138f). I en av de artiklar som materialet erbjuder ställs några forskare ändå till svars för sina åsikter och ageranden inför en politiker, och kan därigenom betraktas som än en gång

underställda den politiska diskursens företrädare på området. De hade skrivit under ett internationellt upprop som publicerats inför ett FN möte om narkotika. Uppropet riktade bland annat kritik mot den hårda polisbekämpningen av narkotika och efterfrågade en öppen debatt:

Indignationen som följde på FN-kritiken var massiv. I en debattartikel i DN ifrågasatte Margot Wallström svenskarnas egentliga bevekelsegrunder till att skriva på uppropet. Hon undrade om de var knarkliberaler och legaliseringsivrare. Några av dem svarade: "Ingen kräver kokain på Konsum. I Sverige förekommer legalförskrivning av metadon och fram till 1988 var själva konsumtionen av narkotika straffri. Innebär detta att vi har eller har haft legalisering i Sverige och att riksdagen är eller har varit 'drogliberal'?" (DN 020407)

Här syns återigen det politiskt korrekta. Att kritisera den restriktiva narkotikapolitiken, och de bekämpningsmetoder som finns inbyggda i den, tycks ge upphov till tolkning och stämpling av kritikerna som "legaliseringsivrare" och "knarkliberaler". Man kan argumentera att narkotikafrågan är så känsloladdad i det svenska samhället att vissa förståelser av den redan är cementerade hos allmänheten, att uppfattningen om narkotika redan är bestämd. Narkotika är något ont som strävar att rasera samhället inifrån. Eftersom det tycks vara denna uppfattning av narkotika som ständigt framförs i artiklar och från politikens sida, är det inte konstigt att fakta som visar annat direkt avfärdas.

Vetenskaplig syn på debatten

Debatten om cannabis är rörig, tycker Thomas Lundqvist. [...] Många som diskuterar saknar dessutom kunskaper om drogens effekter på psykiska funktioner, och de beroendeskapande effekterna. [...] Thomas Lundqvist vill ha en sansad debatt om cannabis, säger han. (DN 020923)

Narkotikadebatten i sig diskuteras också i de artiklar och inlägg där forskare kommer till tals. Allihop tycks de vara rörande överens om att den tagit underliga svängar och att debatten är egendomligt uppskruvad och hetsad. Då narkotikafrågan verkar ha blivit ett område i samhället som är genomsyrat av starka emotionella yttringar och konnotationer kanske det skulle vara svårt att föra en "sansad debatt" om den. I citatet nedan menar en forskare hur det i samhället tycks råda en sådan samstämmighet i förståelsen av narkotika att inte ens en problematisering av området är möjlig att föra fram. Det uppfattas som att mycket styrs av vad som får sägas i debatten och att det som sägs, ibland eller som det kan uppfattas ur citatet nedan -ofta, får

direkta konsekvenser genom att det skapar ett upphov till krav på politiskt agerande i frågan. Det verkar som forskarna upplever att det inte går att föra en övergripande diskussion om narkotika i dagsläget.

- Det har blivit en sådan total konsensus kring narkotikafrågan att man inte förstår vad vi säger - det är det som är problemet. Jag tror att man kommer att titta tillbaka på den här perioden i en lite mer liberal era och konstatera att debatten var väldigt konstig, säger Henrik Tham. [...] I en artikel som senare i år kommer att publiceras i en amerikansk vetenskaplig årsbok beskriver Leif Lenke och Börje Olsson, professor vid Centrum för socialvetenskaplig alkohol- och drogforskning (SoRAD), den svenska drogdebattens näringskedja. Enligt dem börjar den med att experter försöker debattera narkotikapolitiken. Varpå intresseorganisationerna snabbt avkräver politikerna nya restriktioner. Varpå politikerna antingen försöker undvika ämnet (de på vänsterkanten) eller försöker vinna väljarsympatier genom att skärpa sina lag-och-ordning-profiler (de på högerkanten). (DN 020923)

Ideland beskriver hur medierna antas måla verkligheten i svart och vitt och menar att: ”Dikotomitänkandet är vedertaget inom journalistiken.” (Ideland 2002:167). Problemet med polariseringen gör att forskare uppfattar det som svårt att få fram förnuftiga argument i debatten. Detta påvisar också en professor i socialt arbete vid socialhögskolan i Lund när han i en artikel menar att ”[...] narkotikapolitiken, lagstiftning och den allmänna debatten aldrig går ihop med de försök som görs att skapa en rationell bild av hur åtgärder fungerar, [...]” (DN 020923). Kroon skriver om hur medietexter ofta bygger på varandra som samtal, därav menar hon kan man vid en jämförelse se hur sådant som vid debattens inledningsskede framställs som osäkra uppgifter efter hand tycks bli solida fakta (Kroon 2001:154). Detta tycks forskare anse ske även i narkotikadebatten:

”Följaktligen är motivationen för experter att försöka föra in relevanta fakta i debatten begränsade. En konsekvens är att allmänhetens medvetenhet långsamt luckras upp och att vad som helst kan presenteras som ’fakta’, utan risk för kritisk granskning”, skriver forskarna. Medierna har också en avgörande betydelse för marginaliseringen av narkotikadebattens avvikande röster. Dramaturgin i nyhetsrapportering och debattprogram i tv och radio kräver polarisering och konflikt. (DN 020407)

Ovanstående citat visar det ”farliga” med den mediala narkotikadebatten, dels synpunkten på konflikttvånget, dels faktapresenterandet men också att den upplevs vara ensidigt riktad.

Ovanstående citat kan relateras till diskussionen som förs utifrån etnologen Karl-Olov Arnstbergs perspektiv i tidigare kapitel, där debatten uppfattas vara full av förenklingar. Beck resonerar om hur förståelsen av risker i en krismedvetenhet där risken inte är synlig utan bara kan uppfattas genom teoretiska beräkningar, görs till "[...] en oproblematiserad del av det personliga tänkandet [...]" (Beck 1998:100). Han menar att man inte endast går från egna erfarenheter till generella omdömen utan att en allmän kunskap, som inte är personligt erfarenhetsbaserad, blir en central och grundläggande del i den egna erfarenheten (Beck 1998:100). Genom detta, argumenterar han, kan riskmedvetenheten främst skildras som "ickeerfarenheter i andra hand" (Beck 1998:101). Då en av utgångspunkterna i föreliggande uppsats varit att en del i vårt vetande utgörs av kunskaper vi tagit till oss via medierna, kan man genom Becks resonemang se kritiskt på mediedebattens framställning av narkotika och narkotikaproblemet. Då det dessutom framhävs från forskare att många utav de som argumenterar i debatten saknar kunskaper om narkotika, kan man ställa sig frågande till det som presenteras som verkligheten kring narkotikan.

Knark som medicin

Det kan låta som en långsökt önskedröm för åldrande hippies. (DN 020831)

Narkotikadebatten rör sig även den in på det medicinska området. Under senare tid har det alltmer kommit på tal hur alkohol kan påverka kroppen positivt, d.v.s. att alkohol har en förebyggande inverkan på sjukdomar så som hjärt- och kärlsjukdomar. Detta verkar inte mottagas med så stor dramatik av samhället utan accepteras tillsynes ganska odisputerat. Systembolaget har tagit fram en liten informationsbroschyr som heter *Fakta, tips och myter om alkohol och hälsa*, i vilken man kort skriver om "alkoholens skyddande effekt" och säger att för "friska personer över 50 kan ett lågt dagligt intag av alkohol eventuellt vara positivt för hjärta och blodkärl." (Systembolaget 2004). I broschyren är det tillsynes med stor försiktighet man påvisar alkoholens positiva effekter. På en hemsida om alkohol som medicin, skriver en professor Bengt Fagrell vid Institutionen för medicin K2, att man "[...] på mycket goda grunder i dag [kan] fastslå att allt fler data talar också för att vin med stor sannolikhet innehåller andra nyttiga substanser som adderar till den positiva effekten av själva alkoholen [...]" (<http://www.angiologi.com>). Här syns det hur man t.o.m. kan tala om "nyttiga substanser" i samband med alkohol och språket är inte lika försiktigt som i Systembolagets

information. Kan man göra det samma inom narkotikadiskursen, eller skulle det tänkas vara omöjligt med tanke på de konnotationer av olaglighet och fördärv som diskursen bär på?

Gränsen mellan läkemedel och narkotika är långt ifrån distinkt och medicinen använder sig redan av narkotikaklassade preparat, exempelvis morfin och Rohypnol, men då debatten tar upp möjligheten att använda cannabis som medicin syns det att det är ett omtvistat område.

Mer kontroversiellt är att flera narkotiska preparat, som vi lärt oss betrakta som renodlade party- och missbruksdroger, visat sig ha effekter på olika sjukdomssymtom. Marijuana och hasch, eller närmare bestämt det verksamma ämnet tetrahydrocannabinol (THC), har klara smärtstillande effekter. (DN 020831)

I debatten om knark som medicin handlar det i det här fallet om cannabis och man påpekar att det är svårt att genomföra studier på den illegala drogens möjliga medicinska kvaliteter. Inte främst för att den är illegal utan för att cannabis (THC) är en naturprodukt vilket gör det svårt att mäta (jfr DN 020831). Beck diskuterar hur det moderna samhällets framstegstanke handlar om hur allt är möjligt utifrån den teknologiska realiserbarheten i samhället och medicinen förfogar över, därför menar han har det blivit viktigt för vetenskapen att kunna kontrollera naturen för att därigenom öka samhällets tillgångar (Beck 1998:339). I debatten uttrycks denna kontrolltanke och samhällets numera självklara möjlighet att omvandla naturen: "Lars Terenius² är över huvud taget tveksam till att medicinera med starkt verkande ämnen i deras naturliga form. Bättre i så fall att isolera den aktiva substansen och tillverka läkemedel på ett kontrollerat sätt, menar han." (DN 020831). Skulle det svenska samhället, om det nu visar sig att cannabis har medicinska möjligheter, kunna se drogen som en tillgång? Och skulle man tillämpa det? Med tanke på den hårda inställning samhället idag har gentemot narkotika, och synen på cannabis utifrån tanken att "det börjar med ett haschbloss och slutar med heroin." (Exp. 020822), framstår det som högst problematiskt. Beck diskuterar vidare hur det rör sig om en obalans mellan utomstående diskussioner och kontrollmöjligheter och den medicinska diskursens interna definitionsstyrka. Han menar att detta gör att allmänheten och politiker ständigt är oinformerade därför att de inte hinner med i utvecklingen, men också för att de riktar fokus på moraliska och samhällsliga följder. Det viktigaste i riskfrågan framhäver Beck, är att talet ofrånkommande rör sig om något som ännu inte är verklighet (Beck 1998:341). I nedanstående citat syns det hur Becks argument stämmer in på den medicinska forskningen om cannabis:

---

² Beroendeforskare vid Karolinska institutet.

Det lär dröja ett tag innan droger som cannabis och GHB eventuellt börjar användas som läkemedel i Sverige.

– Men vi på Läkemedelsverket gör egentligen inga etiska värderingar. Jag tror att vi måste vara öppna för att vissa former av narkotika i framtiden kan visa sig ha goda effekter på olika sjukdomar, även om de i dag normalt inte har någon medicinsk användning, säger Conny Eklund. (DN 020831)

Det blir också tydligt i citatet att den medicinska diskursen inte är underställd den politiska på samma sätt som samhällsvetenskapliga diskurser upplevs vara det. Det tycks också finnas en större möjlighet att uttrycka sig i positiva termer om narkotika inom det medicinska området. Dock hörs röster i debatten som påvisar det riskfulla i den medicinska möjligheten av droger:

– Diskussionen om medicinsk marijuana är tyvärr inte rationell. I USA och Storbritannien verkar starka krafter för att påverka opinionen. Policygrupper ser det här som ett sätt att bakvägen legalisera cannabis, säger Lars Terenius. (DN 020831)

Antoniussen skriver att det innan 1950-70-talen, då narkotika började få dåligt anseende i Sverige, var vanligt att bl.a. amfetamin skrevs ut på recept utan att detta förknippades med ett missbruk (Antoniussen 2003:39). Alltså har dagens ”knark” tidigare betraktats som medicin i Sverige.

När man i debatten talar om droger som medicin är man snabb med att påpeka bieffekter. Man skulle kunna tro att talet om bieffekter påvisar de föreställningar om drogens vanebildande farlighet, men istället är det främst det konkreta ruset som behandlas. I en artikel uttrycker man det: ”De spelar kanske mindre roll för döende människor, men för genomsnittspatienten kan det vara ganska opraktiskt att gå runt konstant påtänd.” (DN 020831). Tillsammans med den värdering som finns inbakad i avsnittets första citat om de åldrande hippiernas förmodade glädje inför möjligheterna om cannabis som medicin, visar detta att det genom journalistiken vävs in attityder från den rådande narkotikasynen i talet om de medicinska möjligheterna.

Sammanfattning och avslutande diskussion

Uppsatsens syfte är att utifrån artiklar från svenska tidningar belysa narkotikadebatten. Med diskursteori och metaforer har jag försökt se vilka attityder kring narkotika som återspeglas. Jag har också uppmärksammat vilka som får komma till tals i artiklarna och vilket språk som

används. I uppsatsen ses narkotikadebatten som en diskursordning inom vilken främst tre diskurser: den politiskt restriktiva, den vetenskapliga och den liberala opererar.

Avstamp för belysandet av den övergripande mediedebatten om narkotika utgörs av broschyren *Hur du överlever utelivet* från RFSL. Denna producerades som en informationstext om drogbruk, men gav samtidigt upphov till en mediedebatt där den karaktäriserades som drogliberal. Kritiken grundar sig i att broschyren upplevs som förmedlande tips om hur man kan knarka. Man kritiserar att den inte tydligt nog uttrycker avrådan och avstånd. RFSL-debatten visar att information om droger förväntas se ut på ett särskilt vis och följs inte mönstret ses informationen som drogpropaganda.

Som bakgrund till debatten om narkotika har jag visat hur föreställningarna om den rationelle och förnuftige svensken finns som en grundstruktur i den svenska kulturen. I droganvändandet finns inte något rationellt, droger är förknippade med begär snarare än förnuft. I det moderna samhället skapar detta problem eftersom samhället vill se sina medborgare göra rationella val för framtiden.

I uppsatsen har jag lyft fram hur debatten ger bilden att droger uppfattas skapa gemenskap, men visar också i arbetet att detta är ett problematiskt antagande, delvis p.g.a. att narkotika är olagligt i Sverige. I föreställningen om droggemenskapen finns stereotypa bilder, vissa förväntade karaktärsdrag av de som förmodas ingå i denna. Jag har också visat hur debatten ofta handlar om ungdomar och det experimenterande med droger de anses göra. Dock blir det tydligt att ungdomar själva sällan får komma till tals för att uttrycka sin åsikt. Jag diskuterar hur det i debatten görs jämförelser mellan alkohol och narkotika, där den överhängande frågan blir vilket som är eller borde ses som farligast. I arbetet påvisar jag även hur man refererar till ett verkligt eller uppdigt kollektivt minne av 1960- och 70-talen som drogliberala.

Genom den statistik av narkotikasituationen som medierna återger, har jag lyft fram hur det skapas en bild av verkligheten kring problemet. Jag hävdar att bilden man vill visa ska kunna ses som positiv, eftersom den ska uppfattas som ett resultat av den svenska restriktiva politikens framgång. Jag visar även hur man med statistik jämför Sverige och andra europeiska länder i samma syfte. I uppsatsen belyses hur kritiker menar att statistiken inte visar den egentliga problematiken på narkotikaområdet eftersom den främst fokuserar på unga som någon gång provat.

Därefter har jag diskuterat hur det i narkotikadebatten blir tydligt att den politiskt restriktiva diskursen är dominant på området och därför blir *det rätta* eller grundläggande. Man lyfter bl.a. fram att politiken bygger på en folklig uppslutning för att visa att den är förankrad i

folkets åsikter. Inställningen till narkotika blir på detta vis den restriktiva hållningen. Jag visar hur det i debatten är få liberala inlägg, de som kan kategoriseras som sådana vänder sig ofta mot den hårda narkotikapolitik som Sverige för. I debatten kritiserar de ”liberala” inläggen politikernas argument om att allt narkotikabruk leder till missbruk. Kritiker menar att kriminaliseringen av konsumtionen gjort socialt utslagna människor till brottslingar. Jag har i uppsatsen rest argumentet att den restriktiva politiken kan ses som en svensk modell med ett grundläggande element av godhet, bl.a. kallas den svenska politiken i debatten för human. Samtidigt visar jag att det i debatten syns hur vissa åtgärder av narkotikaproblemet gör den förstådda godheten problematisk. Exempelvis är sprututbytet ett kontroversiellt projekt då det kan tolkas som ett accepterat narkotikamissbruk. För att ge den svenska narkotikapolitiken perspektiv har jag lyft fram en debatt kring ett EU-möte där medlemsländerna skall enas om gemensamma straffregler kring narkotika. I denna debatt framstår den svenska hållningen som ensam i EU.

Slutligen diskuterar jag hur forskare, även i rollen som experter, uppfattar sina tolkningsmöjligheter som underordnade den politiska diskursen. Jag belyser hur det i det mediala mötet mellan forskning och politik framgår att det politiskt korrekta uppfattas styra vad som får sägas och tyckas på narkotikaområdet. Samtidigt som politiker och forskare framhäver att det behövs mer kunskap och forskning på området, ger debatten bilden av att forskningen inte används då den ofta kritiserar den restriktiva politiken. I uppsatsen synliggörs hur narkotikadebatten i sig diskuteras. Forskare menar här att det råder en sådan samstämmighet i förståelsen av narkotika att det inte går att föra en övergripande diskussion om det i dagsläget. Debatten rör sig även in på det medicinska området. Gränsen mellan läkemedel och narkotika är långt ifrån distinkt, men då debatten tar upp möjligheten att använda cannabis som medicin syns det att det är ett kontroversiellt område. Här har jag uppmärksammat att det inom den medicinska diskursen finns en större möjlighet att uttrycka sig positivt om narkotika, denna upplevs heller inte underställd den politiska på samma sätt som samhällsvetenskapliga diskurser.

Sålunda är det ur mitt material främst politiker och fackmän som får komma till tals. Då forskare hörs påpekar de att debatten är känsloladdad och att det är svårt att föra fram rationella fakta. Jag har visat hur kritisering av den restriktiva narkotikapolitiken slås tillbaka med anklagelser om att vara knarkliberal. Anklagelser som genom den politiskt restriktiva diskursens definitionsmakt är starka sådana. Forskarna menar att många uttalar sig i frågan utan att ha kunskap och kännedom om narkotikaproblemet. Detta gör att man måste ställa sig frågande till vad som presenteras i debatten. Det kan argumenteras att den ”dramatiska

övervikt” av stödet för den restriktiva politiken som uttrycks, främst kan återfinnas eller grundas i *avsaknaden* av riktigt liberala debattinlägg, d.v.s. inlägg där man förespråkar legalisering. Min övergripande slutsats är att narkotikadebatten inte är nyanserad eftersom det uppenbarligen råder ett marginaliserande av avvikande tankar och åsikter. Jag hävdar därför att debatten inte speglar den rådande verkligheten särskilt väl.

Litteratur och källor

Antoniussen, Eva-Malin 2003: *Överdosisens antropologi. En kontextuell studie*. Lund: Sociologiska institutionen, Lunds universitet.

Arnstberg, Karl-Olov 1999: Den offentliga debattens moral. I *Moral och omoral var går gränsen?* Red; Arnstberg, Karl-Olov & Fürth, Thomas. Uppsala: Uppsala Publishing House AB.

Beck, Ulrich 1998: *Risksamhället. På väg mot en annan modernitet*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos AB.

Daun, Åke 1998: *Svensk mentalitet. Ett jämförande perspektiv*. Stockholm: Rabén Prisma.

Forsman, Birgitta 1999: Forskning och moral- om makt, mod och ansvar. I *Moral och omoral var går gränsen? Nio forskares reflektioner*. Red; Arnstberg, Karl-Olov & Fürth, Thomas. Uppsala: Uppsala Publishing House AB.

Foucault, Michel 1971: *Diskursens ordning*. Stockholm/ Stehag: Symposion.

Frykman, Jonas 2001: Motovun och tingens poesi. I *Fönster mot Europa. Platser och identiteter*. Red; Hansen, Kjell & Salomonsson, Karin. Lund: Studentlitteratur.

Gaunt, David & Löfgren, Orvar 1984: *Myter om svensken*. Stockholm: LiberFörlag

Hirdman, Yvonne 1990: *Att lägga livet tillrätta –studier i svensk folkhemspolitik*. Stockholm: Carlssons Bokförlag.

Ideland, Malin 2002: *Dagens gennyheter. Hur massmedier berättar om genetik och genteknik*. Lund: Nordic Academic Press.

Kroon, Åsa 2001: *Debattens dynamik. Hur budskap och betydelser förvandlas i mediedebatten*. Linköping: Tema Kommunikation, Linköpings universitet.

Winther Jørgensen, Marie & Phillips, Lousie 2000: *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.

Internetsidor

<http://www.angiologi.com>

<http://www.stiftelsendelta.se>

Broschyrer

RFSL 2001: *Hur du överlever utelivet. RFSL om alkohol, droger och sex*. Stockholm

Systembolaget 2004: *Fakta, tips och myter om alkohol och hälsa*

Källor och förkortningar

SvD - Svenska Dagbladet

DN – Dagens Nyheter

GP – Göteborgs-Posten

Kvp – Kvällsposten

Exp – Expressen

GT – Göteborgs-Tidningen